

AZ KERESZTYENI RELI- GIORA VALO TANITASNAC

HARMADIC KÖNYVE.

Az mellyben arról vagyon az Tanuság,

Mint legyünc részese az Christusnac kegyelmében, és innét
minemü gyümölcsink teremjenec, és miczoda
czelekedetec következze-
nec.

ELSŐ RESZ.

*Hogy azoc, az mellyec az Christusról mondattanac, minékünc az szent Lé-
lék nec titkos munkálkodásából legyenec használa-
tosso.*

Mmáran azt kell meglátnunc, miképpen fármazzanac mi re-
anc azoc az jók, az mellyeket az Atya az ő egyfűletett Fiának
engedett. Mivelhogy ő azokat nem az ő tulaydon maga has-
nára vőtte el, hanem hogy az siegényeket és fűkölködőket
gazdagirsa azockal meg. Es előfer azt kell tartani, hogy
valamig kívülöttünc vagyon az Christus, és mi ő tőle elvagy-
unc válastatván, hogy mind azoc, az mellyeket ő az emberi nemzetség-
nec idővségére szenvedett és czelekedett, minékünc mind hasontalanoc
és hiában valóc legyenec.

Annakokaért, hogy az mellyeket az Atyátul vőtt, mivelünc közöl-
lye, fűkség hogy ő maga minékünc tulaydonunc legyen, és mi bennünc
lakoz-

lakozzéc. Minekokaért ő mi Fejunknekis mondatc, és elsőfűlöttünc-
kis az töb-Atyafiac között. Mi rólunkis vifontag az mondatc, hogy mi
ő beleje oltatunc, és ötet felöltözzünc: mivelhogy semmi mi reanc nem
tartozi azokban, valamie ő néki vagyon és az mivel bir, (az mint meg-
mondatott) miglen mi ő véle egyé nem lettünc. Noha pedig igaz az,
hogy azt mi az hit által nyertünc meg: de mindazáltal holott láttünc, hogy
nem mindenek, megválastatnákül véfűc bé az Christusnac, az Evangeli-
um által ajánlattatott, egyesülésér és közlésér: önnön magában megta-
nit ez a dolog, hogy fellyeb kellyen minékünc emelkednünc, és az fűent
Lélek nec titkos munkálkodását kell megtudakoznunc, az melly által
lesfen, hogy mi az Christussal és minden ő javaival részeseülhessünc és él-
hessünc.

Ennekelőtte az fűent Lélek nec ő rőcké való Istenségéről és állattya-
rul fűoltam: Mostan ez kiváltképpen való tückelyben elégedgyünc meg
azzal; Hogy az Christus egy jött legyen el vizzel és vérrel, hogy egyfer-
fűmind az fűent Lélekis bizonságot tegyen ő róla; hogy az ő tőle né-
künc fűereztetett idővség el ne folyon, és el ne enyészéc, úgy hogy né-
künc hasznokra és jónkra ne lenne. Mert az miképpen hogy mény-
ben három bizonság nevezteric és állattatc, az Atya, az Ige, és az Lé-
lec: azonképpen ez földönis három: Viz, vér és Lélec. Nemisho-
zatic hiában ímét elő az Lélek nec bizonságtétele, az mellyer érzünc
hogy peczét gyanánt vagyon béirva és bémetzve az mi fűiveinkbe. Sőt
az büntül való megmosódásnac és az áldozatnac megpeczétlésére, mel-
ly mind kettő az Istennec Fiának halálaban vagyon foglalva.

Enne-
kokaért mondgya fűent Peteris, hogy az hívöec elválastattatnac le-
gyen az Lélek nec meg fűentelésében, az engedelmségre és az Jesus
Christus vérevel való meg hintésre. Melly igéckel azt érretic, hogy az mi
lelkeinc, az fűent Lélek nec titkos megötözésének általa fűtitattatnac meg
az Christusnac vérevel, hogy az ő fűent vére nec kiontása ne legyen hiába
való és hasontalan. Az miképpen fűent Pális, midön az megfűstulá-
ról és megigazulástól tenne tanitást, imezt mondgya; hogy mi mind az
kettőt az Christus Jesus nevében és az Istennec lelke által vessűc el.
Mind az egé fűumma erre megyen, hogy az fűent Lélec az a kőtel, az
melly által minket Christus önnön magával hathatóképpen ő fűvekötöz.
Az hová tartozi az is, az mit ez előtt való könyvben az fű. Lélek nec Ken-
tirül tanitottunc.

2. Hogy pedig ez megértésre felőtte igen méltó dolog, annyival
nyilvánosb legyen, meg kell tudni, hogy az Christus kiváltképpen va-
ló módon hofra legyen véle az fű. Lelket tudnüllic, hogy minket ez világtól

elválaszton és öfvegyütsön az örökké való örökségnek reménségére. Innét nevezetic megfentelésnek Lelkének: Mert ő minket, nem czac az ő közönséges ereje által, az melly mind az emberi nemzetségen, és mind az egyéb állatokis meglátic és megézetetic, erőssit és táplál: hanem ugyan gyökere és magvais, ő, mi bennünc az mennyei életnek. Annak okaért az Profetác az Christusnac orfágát kiváltképpen ez nevezetic magafaltalyac és ajanlyac, hogy az Szent Léleknek nagyobb és diczőségesb bővelkedését hozná véle, és hogy igazán fogna virágozni. Egyebec felött jeles fűp az Joel. 2. v. 28.

Joel. 2. v. 28.

Mert noha látatic az Profeta az fent Léleknek ajándékot czac az profetai tistre, avagy az következendő dolgoknac megjövendölésére szabni és vonni; mindazáltal példázat alatt azt jelenti, hogy az Ur Isten az ő Lelkének megvilágosítása által, ő tanítványiva teszi azokat, az kic annak előtte tudatlanoc, és az mennyei tudománytul igen üressé, és abban gyakorlatlanok voltanac. Továbbá mivel hogy az Atya Ur Isten minket az ő Fiaért, a fent Léleccel megajándékoz, mindazáltal annac egész tellyes bővségét ő reabizta és nekic adta, hogy azt az ő bővséges javainac kifólgaltató és öfotogató sáfárává tenné. Ez két okokaért mondatic néha az Atyának, s néha az Fiunac Lelkének: Ti, ugymond fent Pál, nem vad toc testben, hanem Lelkben, mert az Istennek Lelke lakic bennetec: Az kinél pedig ninczen az Rom. 8. v. 9.

Christusnac lelke, nem övé az. Es midőn minket az mi tellyeséges meguyitara fenc felől bátorságocokká akar tenni, azt mondgya, Hogy az, az kic Christust feltámasztotta az halából, az mi halandó testeinketis megeleveniti az ő lelkeért az melly mi bennünclakozic. Mert semmi képtelenség abban nincz, hogy ha azoknac az ajándékoknac diczéri az Atyanaotulaydonitatic, az mellyek nec ő adója: és mindazáltal az Christusnakis, az kic bizattatnanac az fent Léleknek ajándékic, hogy az okat az ő akarattya ferint öfisa az őveinac, ugyan finte azon diczéri tulaydonitaféc. Es ez az oka, miért hijon magához mindenecket, az kic fómjuhoznac, hogy igyanac. Sz. Palis azt tanittya, hogy kineckinac adattatic a fent Lélec, az Christus ajándékozásanac mértéke ferint. Meg kell azt tudni, hogy az f. Lélek Christus Lelkének mondatic, nem czac az mennyiben az Istennek örökké való Igéje azon egy Lélekben egyesült az Atyával: hanem az közbenjárónac személye ferintic. Mert ha ez erővel meg nem ékesitetett volna, hiabajött volna mi hozzánc. Melly értelemben mondatic máfodic Adamnac menyből megelevenitő Lélekül adatotnac. Mert f. Pál egy behasonlittya azon az helyen azt az kiváltképpen való életet, az mellyet az Christus ihlet és fuvall az őveiben, hogy ő véle eggyeclegyenec; az természet ferint való életet, az

Rom. 8. v. 9.

Rom. 8. v. 10.

Joh. 7. 37.
Eph. 4. v. 7.

1. Cor. 13. v. 4.

tel, az melly az Istentől megvetőttekkelis köz. Hasonlatosképpen midőn 2. Cor. 13. v. az hiveknek a Christus kegyelmét és az Istennek ferelmét kívánnyac, egy-fermind hozzá adgya az f. Léleknek közlésétis, az mellynélkül senki sem az Istennek atyai ferelmét, sem az Christusnac jó teteményet meg nem kóstolhattya. Az mint máfuttis mondgya: Az Istennek ferelme kiontatott a mi fivünkbe, az f. Lélec által, melly minékünc adatott. Rom. 8. v. 5.

3. Es itten használatos azt megmutatni, melly drága fűp nevezeticel és titulafockal ékesititi és esmerteti az Irás az fent Lelket, holott az mi idvőségünknek kezdetiről és annac egészlen megferzéséről fól és tanit. Előfer nevezetic fivá fogadásnac lelkenec: mert minékünc bizonságünc az Istennek ingyen való jó kedvéről és jóvoltácol, az mellyel minket az Atya Isten az ő egyfületett ferelmes fiában hozzáfogadott, hogy minékünc Atyának lenne, és minket az bizodalommal való könyörgésre bátorit, sőt ugyan igéket adogat fájunkba, hog' rettegésnélkül kiáltfuc, Abba, ferelmes Atya. Szinte ezen okért mondatic az mi örököségünknek zálogánakis és peczetinac: Mert ő minket, az kic ez világon fámkiyetésben budofunc, és az halottakhoz hasonlóc vagyünc, mennyekből ugy megelevenit, hogy bizonyofoc legyünc abban, hogy az mi idvőségünk az Istennek hivséges oral-mában bátorsággal meg vagyon öriztetvén. Innét mondatic életnekis az Igafságárt. Mivel hogy pedig minket az ő titkos megöntözése és nedvesítése által gyümölcsözöcké téfen az Igafság gyümölcszenec teremtésére, gyakorra azért viznek nevezetic: Az mint Esaias profetánál: Mindnyájan kic fómjuhoztoc, jöjjetec ez vizekre. Ismet. Kiontóm az én lelkeket az fómjuhozókra, és folyovizeket az fírazra: Melly igéccel eggyec az Christus mondása; az mellyet imént behoztam: Ha valaki fómjuhozic, jöjjon én hozzám, és igyéc. Noha néha az ő megtisztítáfra való erejeért nevezetic viznek; az mint fent Ezechielnél az holott az Ur tista vizet igér, az mellyel az ő népének tisztalanságát akarja elmosni. Mivel hogy pedig az kiket az ő kegyelmességének nedveségével megöntözött, azokat hatalmassan eleveniti erőssiti és táplállya, innét véfi az olaynac és kenernek nevezetic. Mivel hogy ismetlen, az mi gonof kívánságinkat naponkint kifárasztya és kiegeti, az mi fivünket Isteni felelemmel, és istenes életre való fõrgalmatolságra felgerjetti, ez ő czelekedetiért méltán tüznekis hivattatic. Végezete ugy irattatic meg minékünc, mint egy kutfõ, az mellyből minden mennyei gazdagságoc fírmaznac mi réanc. Avagy ugy mint az Istennek keze, mellyel ő az ő hatalmasságát gyakorlyac. Mert az ő erejének réanc lehellése által, ugy belénc fuvallya az Isteni életet, hogy immár nem magunktól viseltessünc; hanem az ő munkalkodása által, és indítása által vezéreltessünc: Ugy hogy ha valami jök vannac bennünc, az oc az ő kegyelmé-

Rom. 8. v. 15.

Gal. 4. v. 6.

2. Cor. 1. v. 21.

Rom. 8. v. 10.

Esa. 55. v. 1.

Esa. 44. v. 3.

Joh. 7. v. 37.

Ezech. 36. v. 25.

1. Joan. 2. v. 20. 27.

Luc. 1. v. 16.

Joh. 4. v. 14.

Ag. 11. v. 22.

necgyümölcszei legyenec. Az mi jószágos czelekedetinc pedig ő nálanélkül, akar azok melly hínefec legyenek is merő mindsetetsége az elméneec, és mind czac elfordultsága az hívnec. Ez bizonyára immár eléggé megmagyaráztattott, hogy az Christus minékünc majd mint használatos, és hathatoságnélkül való, miglen az f. Lélekre né figyelmeznec a mi élmeinc: Mert ötöt magunkon kívül és ugymint tőlünc tavol nagy hidegen és álmosan nézzük. Tudgyuc pedig azt, hogy ő senkinec egyebnec né használatos, hanem czac a kiknec ő fejec és elsőülöttöc az tob atyafiac között, végezte azoknac a kic ötöt felöltözic. Egyedül czac ez eggyesülés czelekedéfi azt, hogy ő nem használatosul, a mi minket illet, ugymint Idvözítő jött legyen mi hozzánc. Ide tartozic a f. ő sive házafulás, a melly által mi az ő testéből való testec és az ő czontáiból való czontoc vagyunc: Söt mindenestől fogva eggyé lefűnc ő véle. Egyedül czac az f. Lélek által téfű pedig ő magár eggyé mivelünc. Szinte ezen Léleknec kegyelme és ereje által lefűnc, mi ő tagai, úgy hogy minket ő maga alá foglallyon és megtartlon, és visontag, hogy miis ötöt bírjuc.

4. De mivelhogy a hit a f. Léleknec kiváltképpen való fő dólga, többire azért mindenek az hitre vonyattatnac, valamelyec helyel az Irásban az ő erejénec és munkálkodásanac kimutatására előnkben fordulnac. Mert ő nem visen minketkülömben, hanem czac az hitnec általa, az Evangeliumnac világozságára, az mint Kereftelő Janostanit, hogy azoknac, az kic az Christusban hífnec illy fősfabadság adatott, hogy őc Isten fia legyenec, a mellyec nem testből és vérből, hanem az Istentől születtenec. Holott midön az testet és vért az Istennel ellenbe veti, azt tanítja, hogy természet felött való ajándéc legyen az, hogy őc az Christust hit által bevöttéc, az kic egyébképpen az ő hitelenségekbenc megkeményülvén maradnac. Mellyhöz hasonlatos az Christusnac amaz feleletis: Az test és az vér nem jelentotte ezt meg te néked, hanem az én Atyám az ki mennyekben vagyon. Mellyet én most czac rövideden említec meg, mert ezt másutt immár bővégeffen forgattam meg. Hasonló éhöz az fent Pal mondáfais: Hogy az Ephesusbéliec megpeczéletettec legyen az ígértnec fent Lelkével. Mert megmutattya azt, hogy ő belső tanító legyen, az mellynec munkálkodása által az idvőségnc ígérta az mi elménket és hívnket általjárja, az melly egyébképpen czac az eget és az földet illetnéje és értenénéje. Hasonlatosképpen mondgya, hogy az Theffalonicabéliec az Istentől vóltanac az Léleknec megfentelésében és az igáságnac hitiben: az melly ő sive foglalása által az Léleknec és az hitnec, rövideden intett tesen értől, hogy az hit nem egyébünnet fíarmazzéc, hanem czac az fent Lélektől. Mellyet Szent Janos még világosban kimagyaráz: Ezen esmerjuc meg, hogy ő mi bennünc

Eph. 4. v. 15.
Rom. 8. v. 29.
Gal. 3. v. 27.
Eph. 5. v. 30.

Joan. 1. v. 13.

Matth. 16. v. 17.

Eph. 5. v. 13.

1. Theff. 2. v. 13.

1. Joan. 3. v. 24.
1. c. 4. v. 13.

nünc lakozic, tudniillic az ő Lelkén, az mellyet minékünc adott. Ismét: Ezen esmerjuc meg, hogy mi ő benne lakozunc, és ő mi bennünc, hogy az ő lelkéből adott minékünc. Annakokaért, Christus az ő Tanítványinac, ^{Joan. 14. v. 17.} hogy azoc az mennyei bölcseségnc elfogására alkalmatosoc lennénc megígerte az igáságnac lelkét, az mellyet ez világ el nem foghat: Es ez tisztet látatul néki tulajdonítja, hogy megemlekeztesse őket, avagy hogy ísmét beléjeadgya; az mikre őket fájjal fólván tanította: az mint hogy bizonyára az világozság hiába tündöklenéc az vakokra, hogyha az értelemnec Lelke az elméneec híneit meg nem nyilatkoztatná: Ugy hogy ember azt méltán kulcznac nevezhetné, az mellyel minékünc az mennyei orfágnac Kinczei felnyitnatnac. Ez az ő megvilágosítása mondathatic az mi lelkünknc látásra való híme élinc. Azért magaztallya fent Pal olly erősen ^{1. Cor. 3. v. 6.} az Léleknec tisztit, az melly annyit tesen, mint a Prédikacio, az mellyel vagyon az fent Léleknec meglevonító ereje: Mert hiába kiáltanánac az Tanító, hogyha az belső tanító mester az Christus, az ő Lelkével, azokat, az kik az Atyától ő néki adatanac, magához nem vonná. Annakokaért az ^{Joan. 6. v. 40.} miképpen megmondottuc, hogy az Christusnac hímevényében tellyes idvőség találtáséc: azonképpen hogy abban hínefekis lehetsünc, megkerestel és megtisztit minket Sz. Léleccel és tüzzel, megvilágosítván minket az ő Evangéliománac elhívésére, és minket úgy híül ujjonnan, hogy mi uytremertett állatoc legyünc: Es midön minket minden fertelmességinkből és tisztalanságinkból kitisztit, az Istennec fent Templomivá fentel bennünket.

MASODIC RESZ.

Az Hitől, holott megirattatic miczoda legyen az hit, és annac minemü tulajdonsági legyenec, megmagyaráztatic.

MInd ezec pedig könyven megértethetnec, hogyha a hitnec világos megirattása előtétetic: hogy az Kereftén olvaso annac erejét és természetit megtudhassa. De meg kell azokról emlekezni, az mikről ez előtt lott az tanúság, tudniillic mivelhogy az Isten minékünc az törvény által előnkbe adgya, mit kellyen ezelekedni, hogy ha azért valamely híneben megessendünc, avagy vétkezendünc, az őroc halálnac rettenetes itéleti, az mellyel minket fenyegetett mi reánc hárul és járul. Visontag, mivelhogy nem czac nehéz, hanem egyáltallyában, minden mi erőnc és tehetségünk felett való dologis az Törvénnec betöltése az mint kívánatnec: hogy minékünc, midön czac mi magunkat nézzük, és meg

gondoljuc mire méltó az mi czelekedetinc, semmi jó reménségünc nem maradott legyen hátra; hanem hogy az Istenül megvettettünc és az örök veszedelemben feksünc. Harmadszor az magyaráztatott meg, hog' egyedül czac ez egy utalegyen az mi megfabadulásunknac, a melly minket ez nyavalyáságos romlásból ki menthesen: tudnillic, midön az megfabadító Christus megjelenic, az kinec keze által, az mennyei Atya, minékutanna az ő kimondhatatlan jóvóltából és kegyelmességéből megkegyelmez minékünc és meg akar segiteni: Holott mi ezt az irgalmaságot egyedül czac hit által vessünc el, és abban alhatatos reménséggel megis nyugosünc. Im már azért hafnos azt jól meggondolnunc, minemünc kellyen ez hit nec lenni, az melly által mind az oc, az kie az Istenül fiaságra felvettetene, a mennyeck nec orfágát elkezdic birni: Mivelhogy nyilván vagon az, hogy ez illy nagy és drága dolognac véghez vitelenc nem elég akarmelly elvélés, és valami alított elhírel. És annyival nagyob forgalmatozással és igyekezettel kell minékünc a hit nec természet szerint való tulajdonságát megvizgálnunc és felkeresünc, a mennyivel veszedelmesebb az emberek nec ez mostani időben, ez tizickelben való tévelygése. Mert nagyob része az emberek nec midön hallja az hit nec nevezetü, azon semmi fellyeb való nem éit, hanem hogy igaznac tartya az mi az Evangeliumi historiában meg vagon írva. Sőt midön az Papista scholákban az hitről disputálnac, azt mondgyac, hogy az hit egy általlyaba, az Közbenjárónac minden emlétésnélkül, nézzen az Istenre, és illyenképpen az szegény lelkek, (az mint mafutt tanítottunc) hiába való szemlézés és elmélkedés által mellesleg rángutyac inkább el, hogy nem azokat az igaz tizira, melly az Christus, igazítanac. Mert mivelhogy az Isten hozzá mehetetlen világosságban lakozic, az Christunac kell közbejárulni, az melly minket az Atyához vigyen. Innét nevezis magát, ez világ világosságánac: Esmét mafutt, üt nac, igazságnac és élet nec. Mert ser ki nem megyen az Atyához (melly az élet nec kútfeje) hanem czac ő általa: Mert egyedül ő esmér az Atyát, és oftan az hívőc az kik nec ő az Atyát meg akarja jelenteni. Illyen módon bizonyittya s. Pál, hogy ő semmit nem tart megismerésre drágábbat, hanem egyedül az Christust: Es az Apostali czelekedet nec 20. részében, előbeséli, hogy ő az Christusban való hitőt prédikállotta legyen. Mafuttis, előfámlallya az igéket az mellyeket az Ur Christus füllött ő nékie. Az pogányoc közzé küldelec én régedet, hogy bün nec boczánattyát és az megfenteltettek között részt vegyenc, az én bennem való hit által. Es s. Pál azt bizonyittya más egy helyen: Hogy minékünc, az Istenec diczősége láttatos az Christus személyében, avagy (az melly s. Pál annyit tesen) Hogy az Isten Diczősége esmeretinc megvilágosítála, az ő ortzáján (ugymint egy rükörben) ündoklyék. Igaz bizonyára hogy az hit czac az Egy Istenre néz: de hozzá kell aztis tenni, hogy az hit megfeneje aztis, az kit ő bo-
czátott az Jesus Christust. Mert az Isten ő maga to ünc távol lenne, és mellységesen volna elfed e hogyha minket az Christus az ő fenyeiségevel meg nem világosítana. Ez végre adott az Atya mindent az mi vagon, az ő egyfülött fánac, hogy ő magát abban jelené ki: hogy ez ő javainac közlése által az ő diczőségenc igaz Abrázatyat kimutatnája. Mert az mint megmondott, hogy minékünc az s. Pál által kell vonyattatnunc, hogy mi az Ur Christunac keresésenc felferkentésünc: Azonképpen visfontagartolis meg kell emlékeztetnunc, hogy minékünc az láthatatlan Atyát, tohól nem egyebütt, hanem czac az abrázatban kellyen keresünc. Az melly dologól s. Pál Agoston igen s. Pál bölczen szól: melly midön arra tanit, hogy az mi Hitünk nec igaz tizira kellyen igazítani, azt mondgya hogy meg kell azt tudni, hogy hová, és mellyen kellyen menni. Mellyre menten azt rekesü: Hogy legjób és bátorosobütt legyen ez mindentéle tévelgésenc ellen: megelmerni azt, az ki Isten és egysermind ember. Mert az Isten az, az kihez megyünc: ember pedig, az ki által megyünc. Mind kettő pedig czac az Christusban találatic. Szent Pálnac sem az s. Pál, midön az Istenben való hitőt hirdeti, hogy azt az mit az hit felől annyisor tanított, felforgassa, az melly hit nec minden állandóság az Christusban vagon fondaltatva. Szent Peter pedig mind az kettőt s. Pál helyesnégy befoglallya, midön azt mondgya: hogy mi az Christus által hívünc az Istenbe.

1. Tim. 6. v. 16.

Joan 8. v. 12.
Joh 14. v. 6.
Luc. 10. v. 22.

1. Cor. 2. v. 2.

AA. 26. v. 17.
11.

1. Cor. 4. v. 6.

Lib. II. de civitate Dei.
1. Pet. 1. v. 21.

z. Annakokaért ez gonofis, az mint egyéb fámlálhatatlan sokakat, méltan az Papista Scholai tanítóknac kösönhetünc: kie az Christust mint egy burító suporlással elfedeztéc, az melly nec látására, hogy ha igyenessen nem nézzellünc, mindenkör for tévelyítő utakon kelly rétova budosünc. Ennek ki ölötre pedig, hogy az ő homályos megirasockat az hit nec minden erejét megrontyác, és mayd semmivé téfic; egy költé ment kohlottanac az belékötelezett hitről: az melly névvel az ő goromba tudatlanságokat ékesgetic, és az nyavalyás nápet nagy kárával czufollyác. Sőt, (hogy igazán és nyilván kimondgyam az mi az dolog) ez az költémény nem czac eltemeti az igaz hitet, hanem azt tellyeséggel elrontya. Mert kérlec, hité az, hogy semmit ne érts, hanem az te javallásodat az anya s. Pál Egyház nac engedelmesen alája vessed? Nem az tudatlanságban, hanem az esméretben áll meg az hit. Es bizonyára nem czac az Istenec esmeretiben, hanem az ő Isteni akarattyanac esméretibenis. Mert nem abbol nyerjünc el az örök idvőséget, hogy mi avagy kéfec vagyünc mind igaznac tartani, valamit az anya s. Pál Egyház elönkbe irand, avagy hogy az igazság

felkeresésének és megismerésének titkát az Egyházra halafiyuc és hárityuc: Hanem midőn megismerjük, hogy az Isten minékünk kegyelmes Anyanc, az Christus által ott megengestetésért, és azért, hogy mi az Christust bévefűc ugymint a ki minékünk igazságunkra, fenségünkre és életünkre ajándékozott. Ez esmeret által (mondom) hogy megnyerjük az bemenetelt az mennyeknek országába; és né azzal, hogy az mi értelmünket és javallafunkat esmeretlen dolognac vettyücalája. Mert midőn az Apastal azt mondgya, hogy fivvel léfien az hitel az igazságra, és fájjal léfien az megvallás az örök idővségre, azzal azt mutattya, hogy nem elég, hogyha ember czac belék ötelezve hifi, az mit nem ért, és az mit nemis akar tudakozni, és érteni sem tanul; hanem belék ötelezéstől való igaz esmeretit kívánnyia az Isten akarattyanac, az mellyben áll az igazságunc.

3. Bizonyára nem tagadom, (az minemü tudatlansággal vagyunc megkönyékezve) hogy mostan foci dolgokban legyünc békötölözve, ennekutánnais fokokban legyünc békötölözve, miglen ez testnec terhét letejedgyünc, és az Istenec jelen voltához közzel járulandunc; az melly dolgokban semmi nincz hasznos, mint az itélet tételt elhalasztani, de az elmét megerősíteni, az anya f. Egyházzal való egyyefség nec megtartására. De igen distelen és képtelen dolog ez finy alatt, az alázatossággal melegeyített tudatlanságot Hitnec nevezni. Mert az hit az Istenec és az Christusnac esmeretiben áll, és nem az anya fent Egyházhoz való beczület tételben. Es láttyuc melly tévelyítő kerengős utakat ferzetenec legyen ezzel az ö köteleződéssel, hogy akarmelly gondolatlanul költött dologis, hogyha az anya fent Egyház neve alatt tolyatic elő, az tudatlanoktól mint egy mennyei jelenleg gyanánt vétetic bé: Néha még az képtelen czudas tevölgesekis. Ez a meggondolatlan álhatatlanság és haylandóság, noha az embereket az örök veszedelemre rohantattya, ö töléc mindazáltal ugyan megmentegettetic és otalmaztatic ez finyel, hogy nyilvánossággal semmit ö el nem hifien, hanem ilyen okvetés alatt, hogyha azt az anya fent Egyház ilyenképpen hifi. Es illyemódon azt költic, hogy az tevölgesben igazság: az vakságban világosság, és az tudatlanságban legyen az igaz bölcsesség. Az melly dolgoknak meghamisításában hogy itaig ne mulásfinc, czac arra intyücaz Kerefityén olvasót, hogy azokat vessé egybe az mi tudományuncal. Mert az igazságnac világossága elegendő igaz meghamisítást fog vele hozni. Mert nem az a kérdés ö náloc, Hogyha az hit foci és különbkülömb tudatlansággal vagyoné megköteleződve; hanem nyilvánossággal mondgyac, hogy igazán hifnec azoc, az kic mint az barom semmit nem tudnac, mindazáltal az ö baromi tudatlanságokban magoknak hizelkednec: czakhogy az nem éített dolokban

az Anya fent Egyháznac beczületes méltóságára és itéletre engedgyéc magokat. Szinte mintha az Iás nem tanítaná mindenütt azt, hogy az hitel az értelemnec egyyüvé kellyen foglaltatni.

4. Mi pedig igenis megengedgyücaz, hogy az hit, valamiglen ez világon jóvevényül élünc, kötelezett és akadekos legyen: nem czac azért hogy még foci dolgoc legyenec tölünc elröytetven, hanem mivelhogy foci tevölgeseknek ködével könyül vétetven, nem meherünc mindeneknec végére. Mert az legkövetesb embernekis fob és leg nagyob bölcsesége ez, hogy öregbedgyéc, és felid tanulással értelmében előb verekedgyéc. Annakokaert inti fent Pal az hiveket, hogy ha valaki mással Phil. 3. v. 15. valamiben nem egyyez, annac megjelentését elvárjac. Es bizonyára az próbálat eléggé tanit, hogy fockal kevesb nec tesfűc ferit, hogynem mint kívánóc, miglen az testet le nem vetkezzüc: és az mi minden napi olvasásunkban az Iásnac foci homályos helyei fordulnac előnkben az mellyec reánc bizonyittyac az mi tudatlanságunkat. Es az zabólváltart meg minket az Isten az alázatossággal, midőn kineckinec bizonyos mértékét adgya az hitnec, hogy kiki minden még az leg tudosb Doctoroc közzülis kéf legyen tanulni. Es ennec az bekötölözött és nem tellyesleges hitnec nyilvánosság példáját vehettyüc esünkbe az Christus Tanítványiban, minekelotte az tellyesleges megvilágosított elvöltéc volna. Láttyuc azt, melly nehezen vehetic bé az első elkezdéseket, mint akadoznac és kételkednec, czac az legkifőbb dolgokbanis, miképpen az tudománt hallyc az Mester nec fájából, és mégis igen kevesse éppül nec: Sőt még az ö Mesterek nec feltámadásais, midőn az asfionyi állatoknac intések ből az koporsóhoz futnac, ezac mint egy álomnac láttic ö nékiec. Mivelhogy azért Christus annakelőtte bizonságot tött az ö hitőkről, nem mondhatyuc hogy hitoc nem volt volna: Sőt ha magokkal el nem hittéc volna, hogy feltámadgyon az Christus, minden forgalmatosság ö bennec oda lött volna és előtatott volna. Ez asfionyokatis nem valami babonasság vitte arra, hogy annac az megholt ember nec testét drága kenettel megkennéc, az mellynec élete felől már semmi reménség nem volt volna; Hanem mivelhogy hinnénc az ö fivainac, mert tudtac azt hogy ö igaz mondó volt: de mindazáltal az ostobaság, az mellytül az ö elméjéc még meg volt könyékezve, az hitöt fetétséggel ugy megkötelezte, hogy czac nem tellyesleg elczábitatván voltanac legyen. Innétis mondatic felöléc, hogy ackor hittenc ostán, minekutánna az Christus fivainac igazságát valósággal megtapasztaltac. Nem mintha ackor kezdettenec volna előb er hinni; hanem hogy az ö elröytett hitők nec magva, melly az ö fivékben mint egy megholtan volt, ackoron ismét erőt vött, és kiütött.

Annakokaért volt igaz hit ő bennec, de meg akadékozott hitt: Mert őc az Christust félelemmel és beczülettel egyetlen egy Tanítójóknac esmertéc és bévöttéc. Annakutánna midőn ő tőle meg tanitattanac volna, bizonnal tartottac azt, hogy az Christus eredeti és oka volna az ő idvőségeknec. Végezetre elhittéc azt hogy menyből jött legyen, hogy oda az Atyánac kegyelme által Tanítványokat gyűjtene. Nemis kell erre semmi elméretesb bizonyítást keresni, imeznél, hogy kiki magában megtapasztallja, hogy minden dolgokban hitetlenség vagy az hittel egyelitvén.

5. Hitnec nevezheti azért ember ez békőtelezett hitertis: noha tulajdonságképpen az semmi nem egyéb, hanem czac elkészítése az hitnec. Az Evangelistac mondgyac hogy sokan hittene, az mellyec noha az Christus czuda tétemenyi által czac czudálkozásra inditattanac, és nem mentenec előb, hanem hogy az Christus legyen az az Messias, az melly megígértetött volt, noha őc az Evangelionnac tudományát czac legkevessebé sem értenéjec. Ez az beczület, az melly őket arra haytotta, hogy őró mest az Christus alá adnác magokat, az hitnec nevezetivel ékeztetic meg, az mellynec noha czac küded kezdeti, és annál semmi nem egyéb. Azonképpen amaz királyi ember, az melly hitt az Christus igeretnec az ő fiánac meggyogyításafelől: hogy ostan háza ment, az mint az Evangelista bizonyítja ilmét uyobban hitt: tudniillic, mivelhogy előser ugymint mennyei jelenségnec tartotta az mit az Christus fiyából hallott: és így annakutánna az Christus méltóságánac magát alája vetotte az tudománac bévétele-re. Mindazáltal meg kell tudni, hogy az olly igen tanuságkiváno, és az tanulásra olly kész volt legyen, hogy mindazáltal az hitnec igéje, az első helyen czac rést serint való hitet jegyezzen, az másic helyen pedig őtet azok közzé az tanítványoc közzé fiámlállyá, az mellyec magokat a Christus alá adrac. Nem külömb példátad fiént Janos előnkbe az Samaritanusokban, az mellyec az aszony ember befédene, nagy indulatossérénsséggel az Christushoz futottanac, (az melly kezdeti volt az hitnec) noha őc minek utánna ő magát halgatrac volna, így fiollanac: Immar nem az te befédédert hűnc, hanem mimagunc hallottuc őtet, és tudgyuchogy ő legyen ez világnac megtartója. Innét nyilván megtettzic hogy azokis, az kic még czac az első kezdeséket sem tanultac meg, czac hogy engedelmes fiófogadó c akarnac lenni, hívőknc neveztesenec. Jollehet nem tulajdonság serint, hanem az mennyiben az Isten az ő kegyelme által azokat az istenes indulatokat illy nagy megtiftelese méltoztattya. De ez az tanuságra való haylandóság, az melly mellett öregbülésre való kívánság vagy on, felotte igen külömböz az goromba tudatlanságtól, a mellyly tudat-

Ioh. 4. v. 33.

Ioh. 4. v. 42.

ly tudatlanságban az oc lankadnac és roshadnac meg, az kic az Papistáktul kőltött békőtelezett hittel elégefiene meg. Mert ha az fi. Pál olly keményé kárhoztattya azokat, az ki mindenkor tanulnac, de ugyan még sem jűtnac az igazságnac esmeretire, melly sockal nagyob gyalázatot érdemlenec az oc, az kic fiánfiándéckal akarnac semmit nem tudni?

6. Ez azért az Christushnac igaz esmereti, hogyha mi őtet ugy vesfiünc bé, az minemüen ő az Atyatul minékünc ajánlattatic, tudniillic az ő Evangeliumával felekefitevén, mert az miképpen hogy ő minékünc az mi hitűnknc czélyaul és végéjül rendeltetött: az onképpen miis nem fűthatunc egyáltallyába ő hozzája, hanem ha minket az Evangelium igazitand ő hozzá. Es bizonyára ott nyittatnac meg minékünc az kegyelemnec kinczei. Az mellyecha minékünc bezároltatván maradnanc, keveset használna minékünc az Christus. Illyenképpen fiént Pál az hitet elfiakadharatlan útitársul veti az Tudomány mellé, ez igéckel: Ti az Christust nem ugy tanulatoc, hogyha ugyan meggranittatoc az igazságsérint, az melly igazság vagy on az Christushban. Mindazáltal nem kötöm az hitet ugy az Evangeliumhoz, hogy meg nem vallanám azt, hogy Moses és az Profetac tanítottac legyé mind azokról, valamie ackoron az hitnec éppületire elégségec volnanc: Hanem mivelhogy az Evangeliumban az Christushnac tellyeségesb jelensége adatott ki, az Evangelium azért az fiént Páltul meltan nevezetic az Hitről való tudománac. Melly formán másuttis mondgya; Hogy az Törvény az hitnec eljövetei által elvetetött és elhagyatott legyen: Holott ez igével uy és fiokatlan módgyát foglallyá bé az tanításnac, az melly által az Christus az Atyánac irgalmasságot jobban kimagyarázta, és az mi idvőségünkről nyilvánosságob bizonságot tött, minek utánna ő Tanító mesterül megjelentetett. Jollehet ez az hitről való Tanuság könyeb fog lenni, midőn az hitnec ez közönséges Tudományáról, az kíváltképpen valóra előb menendünc. Elsőben meg kell arról intettedünc, hogy az hit mindenkor az Isten igéjete nézzen, és fiinte olly igen nem fiakasztathatik attulel, mint az napnac fenyei az naptul az mellytül fiarmáznac. Azért kiáltya az Isten Elaias által: Halgastatoc engemet, hogy ellyen az ti lelkete c. Es fiént Janosis, minékünc ugyan ezen kücféjét mutattya az hitnec, imez igéckel: Ezek megirattattac, hogy hidgyétec. Így az Profetais az népet az hitre akaván inteni: Ma (ugymond) ha az ő fiavát hallandgyatoc Egy sommába, ez az hallásnac igéje sok helyen fiéllyel elhívésé t vetetic. Végezetre az Isten Elaiásnál nem hiába válaftya meg az Anya fiént Egyhánc fiat az idegenektől imez esmeretű jegy által: hogy azokat mind meggranittya, hogy ő tőle legyenec megtanítan. Mert ha az jötéreménye elegyosleg minden embereckel köz volna, miért igazitaná ez bef-

2. Tim. 3. v. 7.

Ephes. 4. v. 20.

Rom. 10. v. 4.

Esa. 53. v. 3.

Ioan. 20. v. 31.

Psal. 95. v. 8.

Esa. 54. v. 13.

det kevessekre? Ide tartozik az is, hogy az Evangelisták sok helyeken beszéltek, az Hivőknek és az Tanítványoknak ígejüket azon egy névvel vesic. Es kíváltképpen fent Lukacz az Apostaloc czelekedetiben igen gyakorta, sőt ezeket egybeszámítva az affionyi állatokra is szabja, Az Czelekedeteknek 9. részében. Annakokaért hogyha az hitettül az tztól az mollyre néki egyedül kell aránzani, czac egy kevesse eltávozzék is, tehát nem tartya meg az ő természetit: hanem czac bizontalan reá hagyás, és az elméncé lézzegő tévelgése. Es finte ez ige az az fundamentum, az mellyen az hit megerősítetie, és az melytől vífelteric és megtartatit; és ha atul eltávozzandic, le romol. Vedd el annakokaért az ígét, és semmi hit immár meg nem marad. Es itten nem arról tesünc tanítást, hogyha az Isten igejének vétésére vagy maggyanánthintésére, az mellyből az hitnek kellyen fogottatni, főkséges legyen az embernek foglaltatya, a mellyet máfutt tanítandunc: Hanem azt mondgyuc, hogy az ige, akar az miképpen jusszon hozzánkis, mint egy tükör legyen, az mellyben az Hit az Istent megnézelli. Akar ebben az Isten az embernek foglaltatyaival éllyen, akar pedig czac az őnnön ereje által munkalkodgyéc, mindazáltal az ő igeje által ábrázólly magát bé azokba az kiket magához akar vonni. Innét f. Palis, az Romaiakhoz írt levélnek első részében, az Hitet az Evangeliumhoz való engedelmességét az Philippi városbélielkben. Mert nem czac ez egy tzikely forgattatit az Hitnek megértésében, hogy tudgyuc, hogy vagyon Isten, hanem inkább és főbképpen értis ezis, hogy minemü kedvel legyen ő mi hozzánk. Mert minékünc nem czac az jár nagy dolgunkba, hogy tudgyuc azt, hogy ki legyen az Isten ő magában, hanem az is hogy minemü akarjon ő minékünc lenni. Annyit értünc azért immár, hogy az Istennek mi hozzánk való akarattyanac esmereti legyen az Hit, az melly esmeret az ő igejéből meritetie. Ennec pedig fundamentoma ez, hogy ember bizonnyal tartya, azt, hogy az Isten igaz mondó. Mellynec bizonyos volta felől valamig az te elméd magával tufakodit, addig az Ige czac kételkedő és erőtelen beczületben, sőt inkább ugyan se mi tekintetben és méltóságban ninczen. Nemis elég elhinni, hogy igaz mondó az Isten, az ki nem hazudhat, sem pedig meg nem czalhat; hogyha minden kétség nélkül azt bizonnyal nem állarod, hogy minden az mi ő tőle származic, az mind fenséges, megindulhatatlan, öröké való és elronthatatlan igazság legyen.

7. Mivelhogy pedig az embernek fiwe, nem minden ige által indul meg az Istenbe való hívésre, azt kell még megtudakozni, mit nézzen meg az Hit az igeben tulaydonképpen. Istennek fiava volt ez az Adamhoz;

Gen. 2. v. 17.

Gen. 4. v. 10.

Te halállal halál meg. Isten fiava vala ez az Kainhoz: Az te atyád fiának vére kiált

kiált én hozzám az földről. De ez nem tehet ő magában egyebet, hanem hogy a hitetördeli meg, olly távol vagyon megattul, hogy azont megerősíthetnéje. Ezenközben nem tagadgyuc azt, hogy az hitnek az legyen tisztí, hogy hidgyen az Isten igazságának, valamikor ő föl, és valamit ő mond, és akar mi módon folyonis: hanem azt kérdgyuc most mi, hogy, mit talállyon a Hit az Isten igejében, az mihez támaszkodgyéc és az mivel gyamolittatáséc. Midőn az mi Lelkeinc esmereti semmit egyebet haragnál és bősü állásnál nem lát, hogyhogy ne resketne és ne rettegne? Miképpen ne futna pedig az Isten előtt, az kitül retteg? Az Hitnek pedig keretnie kell az Istent, és nem kell előtte elfutni. Annakokaért nyilván vagyon, hogy még az Hitnek tellyeséges megiratasát nem bírjuc, mert midőn az Istennek akarattját valami résfent tudgyuc, azt menten Hitnek nem itilhetni. Mint lenne, ha mi az Isten akarattya helyett, az mellynec izeneti somoru, és annak meghirdetése gyakorta rettenetes, az ő jó akarattját avagy irgalmasságát állatnóc? Bizonyára illyen módon az Hitnek természetihöz közeleb járulnanc.

Mert akkor inditatunc mi az Istennek keresésére, midőn megtanultuc azt, hogy az mi idvőségünc és bódogságünc ő benne legyen helyhezretvén. Melly minékünc nyilván kitertic, midőn minket bizonyosocka téfien arról, hogy gondot vífel az mi idvőségünkre. Szükség azért, hogy igéretünc legyen az ő Kegyelmeségéről, az melly igéretben meg bizonyítasat, hogy ő minékünc kegyelmes Atyanc legyen: Mivelhogy annélkül senki ő hozzá nem közelithet; és az embernek fiwe czac abban nyughatic meg. Ezokaért tetetnec az Soltárokban olly gyakorta egymás mellé ez két igéc, az Irgalmasság, és az Igaság, az minthogy elfakathatatlanul is egymástul fignec.

Mert semmit nem használna minékünc tudnunc hogy az Isten igazmondó, hogyha minket az ő irgalmassága által hozzája nem édesgetne: és el sem foghatnóc az ő irgalmasságát, hogyha azt minékünc az ő igaz igeje által nem ajánlanája. Peldác. Az te Igaságodat és idvözitetedet meghirdettem. Az te jó voltodat és igazságodat és igaz mondasodat el nem rőytöttem. Az te jó voltod és igazságod megöriznec engemet. Es máfuttis: Az égiglen vagyon az te irgalmasságod, és az te igaz mondasod az felhőkig. Ité. Az Urnac minden utai, irgalmasság és igaz mondas, azokon az kik megtarttyac az ő kötését. Ismet. Elhatalmazott mi raytunc az ő irgalmassága, és az Urnac igazsága megmarad mind öröké. Ismet. Diczeret mondoc az te nevednec az te kegyelmeledért, és igaz mondasodért. Elhagyom itt azokat, a mellyec a Proféták nál illyé formán olvastatnac, tudniillic, hogy a miképpen hogy az Isten kegyelmes, azonképpen hívsegesis az ő igéretiben. Mert vakmerőség vólna tölünc, hogyha azt tartanóc, hogy kegyelmes Istenünc vagyó,

Pfal. 40. v. 11.

Pfal. 36. v. 6.

Pfal. 25. v. 10.

Pfal. 117. v. 2.

Pfal. 138. v. 2.

hogyha ő maga nem bizonyítaná maga felől, és ha minket elől nem venne az ő kedves hivatalával, hogy az ő akarattya mi hozzánk se ketséges, se homályos ne lenne. Láttuc pedig immáran, hogy az Atya az ő Fiát, az ő szerelménec egyetlen egy zálogául rendelte, az mellynélkül mind fen az égben, smind itt alatt az földön czac az ő gyűlöségénec és haragjánac jelei láttatnac. Immár azért, mivelhogy az Isten jóvöltánac megismerése nem sokat használna, hogyha azon esmeret azt nem mivelné, hogy mi abban nyugodgyunc meg, tehát az Hittül el kell rekeszteni minden értelménec, az melly kételkedéssel vagy on meggyelítve, és dolga felől nem bizonyos: hanem ingadoz, és az dolog felől magával hartzol. De igen megféle meg attul, hogy az embernec elméje, minemű vac az és homályos, ugy el által verekedheséc, és olly magassan fel mehessen, mind az Istennek akarattyaig: annac megértésére: és lehetetlen, hogy az fivis, holott az is az fűntelen való kételkedéssel, mint az vizi habocktól ide s tova ugy hanyattat, abban az javallott értelemben magát bátran nyugodalomban helyheztesse. Szükség azért, hogy mind az mi elménk másunnat világosítsaséc meg, és az mi fivünk is másunnat erősítsaséc meg, minél előtte az Isten igéjénec tellyeségeffen hihésünc. Az hitnec azért tellyeséges megiratasával biandunc, hogyha ezt mondgyuc, Hogy az Hit erős és bizonyos esmereti az Istenec mi hozzánk való kegyelmes akarattyanac, az melly esmeret mivelhogy az Christusbán kegyelemből tött igéretnec igazságán fundálatott, az fent lélec által azért megjelentetic az az mi értelmünkben, és az mi fivünkben még pecczételtetic.

8. De minél előtte előb mennéc, szükségéséc egy néhány előjáró-befédec, némelly czomóknac feloldozására: az mellyec az Keresztyen olvasoknac akadékat ferezhetnénc. Es előb meg kell hamisítanom és czáfolnom, az Papistás Scholákban repeső hazug megkülömbztetését az formált és formálatlan Hitnec.

Mert azt kébzic őc, hogy azok is mindent hihnénc valamit megtudni szükségés az ő őc életre, az kikben semmi Isteni félelem nincz, és semmi istenes indulatott bennec nem érzenc. Szinte mintha az fent Lélec, az mi fivünket hittél megvilágosítván, bizonsága nem volna az mi fivűgunknac. Mégis azt az minden Isteni félelemnélkül való semmi rekellő vélekedést, nagy kevélyen hitnec nevével méltóztarttyac: noha annac mind az egésszent Irás ellene mond. Az ő megiratasockal pedig nem szükség tovább viaskodnunc, hanem czac az Hit természetinec együgyű előfamlalásával, az mennyire az, az Isten igéje által tanitatic. Az mellyből ostán megláttzic, melly illetlenül és bolondul feczognec inkább hogynem mint sólnac ez illy mélységes dologról. Egy részét immár megillettem, a másikat

kat ostán az ő helyén tefeni hozzája. Mostan azt mondom, hogy semmi képtelenség nem gondolkathatnéc ez ő czevegéseknel. Azt akarjác őc, hogy az Hit ollyan javallas legyén, az melly által akarmelly Isten utálóis, bevegye mind azt az mi az fent Irásból előhozatic. Maga előb azt kellene meglátni, hogyha kiki tulaydon erejéből szerzié magánac az hitet: avagy hogyha az fent Léleké legyene az, az ki az Hit által bizonyítja mi bennünc hogy Isten fia legyünc. Gyermec módra bolondoskodnac azért, midőn azt kérdic, hogy ha az Hit, az mellyet az hozzá járulando tífra ferezet formál és kiabrazol, ugyan azon egy legyene az előbivel avagy más.

Ez illy czevegésből nyilván kitéttzic, hogy őc az fent Léleknek kiváltképpen való ajándékát, az melly által az hit mi belénc adatic. soha meg nem gondoltac. Mert az Hitnec kezdeti immár magában foglalván tarttya az megengeszteltesét, az melly által az embernec szabad méneteli vagy on az Istenhez. Mertha őc jól meggondolnac fent Pálnac imez mondását: *Rom. 10. v. 16.* Hogy, Szívvel hifünc az igazságra, tehát ennek utánna őrizkednénc, hogy az Hitnec olly hideg és erejefakatt formáját nem költenéc. Hogyha ez egynél több okainc nem volna nakis, czac ez eggy is elég volna az villongásnac vége szakítására, tudni illic, hogy ez jóváhagyás, az mellyel mi az Istennek akarattya boczattyuc magunkat, az mint immár egyréfent megemlítetttem, és is megint bővségeffen előhozom, sokkal inkább vagy on az fivben, hogynem az agyvelőben, és fivbéli indulat inkább, hogynem mint értelem. Az melly okért neveztetik is az Hitnec engedelmenec: az mellynél az Isten semmi engedelmet és főlgalatot nem tart fellyeb valónac: és bizonyára méltanis, mert semmi nincz ő neki drágalatosb, az ő Igasságánál: az mellyet, hogy az hívőc, ugy mint kezec alája irásával *Joh. 3. v. 26.* megpecczétellyenec, Keresztelő János bizonság abban. Mivelhogy az dolog semmiképpen nem ketséges, egy igével allattyuc, hogy őc illetlenül sólnac, midőn azt mondgyac, hogy az hit ugy formáltatic, midőn az jóváhagyáshoz isteni kegyes indulat járuland; mivelhogy finte az jóváhagyás sinczen az Istenhez való jó indulatnélkül és bezületnélkül. az mint az Irásbanis bizonytatic. Immár pedig más és világosb jelenségeis mutatódic meg. Mert mivelhogy az Hit ugy fogja meg az Christust, az mint ő minékünc az Atyátul ajánlatatic, és adatic: de miért hogy ő nem czac igazságra, bűnöknc megbocznatya és békeségre adattatic; hanem fienségeis, és élő viznec kútfejeülis; senki azért őtet igazán ugy még nem esmerheti, és ő benne sem hihet, hogy egy fent smind el ne fogná az Léleknek fienseletis. Avagy ha ki azt kívánja hogy még ennélis világosban mondáséc ki; Tehát; Az Hit az Christusbán esmeretiben áll:

Az Christust pedig meg nem esmerhetni, hanem csak az ő Lelkének meg-
bentelésével együtt. Következik azért, hogy az Hitnek az Istenes indulat-
tul semmiképpen ne kellyen elfakasztani.

1. Cor. 13. v.
10.

9. Az mit elő szoktatvetni, hogy s. Pal mond; Ha tudniillik valakinek,
minden hiti volna, úgy hogy az hegyeket helyeből kimozdítaná, szereteti
pedig nem volna, tehát az csak semmi volna; hogy ezzel az hitet az szeretet-
től megfosztás, és éktelenné tehesse: Ott őc meg nem gondollya mit ne-
vezzen az Apasztal hitnek. Mert minekutánna ő az felyeb való caputban
az sient Léleknek külömbkülömb ajándékiról szólott volna, az mellyec
közé foglalta az külömbkülömb nyelveket, erőket, jóvendöléseket, és
az Corinthusbélieket megintotta volna, hogy ezek között az ajándékok
közül, az legjobbakat keresné, tudniillik, azokat, az mellyec az anya s.
Egyháznacegés testének leghafinosbac, és több gyümölcsöt hoznac, immár
azt teszi hozzá, hogy néki még ennélis jelessebb utat akarna mutatni. Tud-
niillik hogy az illy ajándékok mindegyig, akár melly jelessebb és drágáto-
sok legyenek is ő magokban, de mégis csak semminec beczületnek, hogy
ha az szeretnek nem szolgálának. Mert mind az Anya s. Egyháznac ép-
pületire adattanak: és minden érték őket és beczületeket elvesztic, hogyha
annac épületire nem fordítanak. Ennec bizonyítására előfással él, mel-
lyben ő ugyan azon ajándékokat részenként is meg mind előhozza, az mel-
lyeket ottfen előfamlált vala, mindazáltal más nevezeteckel. Ugyhogy,
az mit az előtti erőknec nevezött, azt őstán Hitnek nevezic: és így az kettőt
azon egy dologért veszi, tudniillik czudatételre való ajándékért. Mivel-
hogy azért ez az erő avagy az Hitt olly ajándéka az Istennec, az mellyec
kiváltképpen való neme és természetüi vagyon, ugy mint az mellyel az Istentel-
enek is bírhatnac, és véle gonoful élhetnek. Az mint az nyelvenc, jó-
vendölésenc, és egyéb efféleknek ajándéki: nem czuda azért hogy ha ez
ajándékok az szeretettől megválasztanak. Ez embereknek azért egész ő té-
velgésenc inezben vagyon, mivel hogy holott az Hit igejének focjegyzési
legyenec, őc azonnac külömbkülömb jegyzését ekekben nem vévén, sient
te úgy hartzolódnac, mintha az mindenütt csak azon egy jegyzésben és ér-
telembe vétetné. Az sient Jacob mondását, az mellyet őc ez megneve-
zett tévelgésenc őrtalmazására vonfnac, másutt magyarazuc és választuc
meg.

Noha pedig egyenessébben tanításnac okaért, megengedgyuc azt,
hogy az Hitnek egynél több formái legyenec, midőn meg akarjuc mutatni
miczoda esmereti legyen az Istennec az Istentelnekben: esmerjuc mind-
azáltal és megvalluc az sient Irással, hogy csak egyetden egy az hiveknec
Hitoc.

Hitoc. Hisz bizonyára sokan, hogy vagyon Isten, és az Evangeliomi histo-
riát, s az Irásnac egyéb részeit igaznac tartják: (az minemü itélet többire
szokott lenni az ollyan dolgokról, az mellyec előfamlaltatnac, hogy azoc
régenten meglettenec legyen avagy az mellyeket jelen létünkben semmü-
kel láttunc;) vadnac némelylec, az kic előbbis lépenc: Mert az Isten igejét
mennyei igaz jelenségenc tartják, az ő paranczolatit sem veric tellyeség-
gel meg, és az fenyegetésenc és ígéretec által neminemüképpen megis in-
dulnac. Ez illyenekről mondatic jóllehet hogy hiszenc, de olyankor az
Hit nem vétetic az ő tulaydon jegyzésében. Mert sem az Isten Igéje ellen
nem hartzolnac nyilván való istentelenséggel, sem azt meg nem veric vagy
utállják: hanem inkább magokfelől az engedelmeségenc alkalmas sient
mutattják.

10. De ez árnyéka avagy képe az Hitnek, az minthogy semmi, ac-
képpen nemis méltó hogy Hitnek neveztesse: a mellyec tellyeséges vól-
tától melly igen távol legyen, noha maydan bővségesen megfogjuc látni,
mindazonáltal ugyan nem árt mostanis valamennyire megmutatni. Az ör-
dögös Simon felől mondatic, hogy ő hitt legyen, maga ottonhamar nap-
fenyeleibe kimutattja az ő hitelenségét. Hogy néki Hit tulaydonitatic,
mi azt nem úgy értyuc némelyleckel, hogy csak úgy tettette magát, mintha
hinne, és mindazáltal siveben semmi hiti nem vólta legyen; hanem sőt inkább
azt tartják, hogy az Evangeliumnac dicős vólta által meggyőztetvén,
hitt annac neminemüképpen, és illyenképpen Christust, az életenc és id-
vőségenc kitéjének és szerzőjének esmerete, úgyhogy őromest magát az
Christus aláadná, és örülneis Keresztynenc avagy tanítvánnac hivatatni.
Azonképpen az sient Lukác Evangeliumábanis, egy ideig hinni mondat-
nac azoc, az kikben az igeenc magva, minekelőtte gyümölcsöt hozna,
megfoytatic: avagy igyis, hogy legottan elhervad és elvész, minekelőtte
gyökerec verne. Nem kételkedünc azért abban, hogy ez illyenec nemine-
müképpen az Isten igejének izét úgy meg ne érzenec, hogy azt bévenni ki-
vannyac, és annac isteni erejét valami részből kostollyac; úgy hogy az hitnek
hamis tetetésével nem csak az embereknek semeket, hanem az önnön sive-
ketis megczallják.

Mert elhitetic azt magockal, hogy az a beczüllet, mellyet őc teszenc
az Isten igejének, az legyen az legdrágalatosb isteni tisztelet és szolgál-
mért azt alittyják őc, hogy semmi egyéb Istentelenség ninczen, hanem
csak az igeenc egy általlában való nyilvánóságos megverése és megutá-
lása. De ám akar minemü legyen az Evangeliumnac az ollyan bévé-
tele és javallása, de ugyan semmiképpen nem hat úgy bé az sivebe, ho-
gy abban valósággal begyökerezvén maradna, és noha úgy láttatic

Act. 8. v. 13.
18.

Luc. 8. v. 7. 13.

néha mint ha nőttene volna gyökerei, de azokis ugyan nem élőec. Mert az emberi fiynec annyi foc hívságos lyukai vadnac annyi foc tickos hazugságnac hezágsagival bővölkedic, és olly foc czaládságos képmutatásokkal vagyon meg környékezve és megfuzetterve, hogy gyakorta ő magátis megczállya. Az kic azért az Hitnec ez üres árnyékával diczednec, megtudgyac azt hogy ez atánt semmivel őc nem jobbac az őrdögöknel. Sőt az elsőc (az mellyekről állanc) azoknális aláb valóc. Azért mert őc ugyan megáltalkodván és megbámulván maradnac, noha hallyac és értic azokat az dolgokat, az mellyeknec megértése által az őrdögöc refketnec: az másoc ebben eggyeznec az őrdögökkel; hogy az őc elmetec és megérzesc, akar azoc melly kiczinkéc legyenekis, végtré rettegetésé és elrémülésé változnac.

Jacob. 2. v. 19.

2. Theff. 1.
v. 4-5.

11. Tudom hogy némelyleknece kemény dolognac látzic, hogy az megvetőttek nec tulaydonitáséc az hit, mivelhogy fient Pal tanittya, hogy az Hit gyümölcze az elválasztásnac: az melly czomó mindazáltal könyven megoldoztatc. Mert semmim egyéb emberek az Hitte meg nem világositatnac, sem az Evangeliumnac erejét igazán meg nem érzic, hanem czac azoc az kic az öröc idvőségte eleve rendeltettec: az köz próbát mutattya mindazáltal, hogy az megvetőttec néha mayd hasonló értelemmel és izelítésel illetetnec és inditattnac, finte mint az válastartac, úgy hogy még az ő tulaydon itéletc ferintis az válastottaktól semmiben ne különbözzenec.

Heb. 8.
Luc. 8. v. 7.

Annakokaért nem képtelen dolog, hogyha nékic az Apasztól az mennyei ajándékoknac izelítése, és az Ckristustól egy ideig tartó Hit tulaydonitatic: nem azért hogy őc az Lelki kegyelemnec erejét, és az Hitnec bizonyos világosságát valósággal elvennéc: hanem azért, hogy az Úr őket anayival inkább meggyőzze, és minden magoc mentességét toloc elvegye, magát az ő fivékbe boczáttya: a mennyiben a fiaságnac Lelkenélkül megköstoltathatic az ő jóvólta. Ha valaki azt vetné ez ellen: Hogy illyen módon az Hivőeknec semmiec nem marad, az mi által őc az ő fiaságokat esékbe vehetnec és bizonynal megtudhatnác: Añac én azt felelné, Hogy noha nagy egyenlőség és közöség vagyon az válastottak között, és azok között a kic elmúlo Hittel egy ideig megajándékozattnac, de mindazáltal czac az válastottakban hathatéképpen mozgó és eleven ez a hiedel, a mellyet s. Pál úgy megdiczer, hogy azoc tellyes fíóval kiálthartyac így az Istent: Abba, ferelmes Aryám! Annakokaért a miképpen hogy az Isten az elmúlhatatlan magnac általa egyedül czac a válastottakat fíuli öröckül nyonnan né hadgya, hog' az életnec az ő fivékbe hintetott magva soha elvefíen: azonképpen az ő fivékben olly valósággal megis peczétli az ő kegyelmét, az melly által

által őket az fiaságra felvette, hogy alhatatosoc és erősséc legyenec. De ez nem áll ellent abban, hogy az Lelkenc amaz erőtelem munkálkodásais az ő folyását meg nem tartanája. Azonközben megintetnec az Hivőc, hogy magokat forgalmassan és alázatosán megpróbállyac, hogy az helyeit az bizonyos Hit helyett, az mellynélkül nem kell lennec, valamimódon valamelly testi bátorság ő hozzájoc bé ne forullyon. Ez mellé vessed aztis: hogy az megvetőttec, egyebett semmit nem, hanem az Kegyelemnec czac megegyelitott köstölítésát vesic, ugyhogy az valóságnac czac árnyékat fogjac inkább el, hogy nem az tester ő magát. Azért mert az fient Lelc az bünök nec megboctázását tulaydonságképpen czac az válastottakban peczétli és erőstíti meg, hogy azt az boczánatot kiváltképpen való igaz Hittel magoknac hasznokra fordítsac és fíabjac. Es mindazáltal az megvetettekről is ugyan mondatc neminemüképpen, hogy hífc az Istent nékic kegyelmé ncc lenni: mivelhogy ő kic, az megengestel tetés ncc ajándékat noha megegyelitvén és nem eléggé megválastván bé vesic, nem ugy mintha az Isten fiaival, ugyan azon egy Hitben és nyonnan fíületésben vólnanac ré fesc: hanem hogy láttatnac, mintha nékic azockal az Hitnec egyfele köz kezdeti legyen, az képmutatásnac fedele alatt. Nem tagadom aztis, hogy az Isten annyira megvilágosittya az ő értelmeket, hogy az ő kegyelmétis megismerjéc; de az Isten azt az megizelitést ugy megválastya az kiváltképpen való bizonyoságtul, az mellyet az ő válastottinnac ad, hogy az alhatatóság és igaz erő, az melly az hiveknél vagyon, ő nálóc mindenkoron esmeretlen marad. Es bizonyára az Isten soha magát az megvetőttek ncc nem mutattya olly kegyelmé ncc, hogy ő azokat az halálból ugy kivonnája, hogy őket otalmazásába venné, hanem czac mint egy sebesen elzudulásban érzeti meg ő vélec az ő jelenvaló irgalmasságát, ugyhogy az ő tollóc legottan visfontag elenyéfc: De a Hitnec eleven gyökerével egyedül czac az válastottakat méltoztattya, hogy azoc mind végiglen megmaradgyanac. Es illyenképpen imez ellenvetésis megfeytetic, tudnillic, hogyha az Isten az ő kegyelmét azoknac igazán megmutatná, tehát annac öröcké erőssen meg kellene állani. Mert senki nem tartoztathattya meg atul az Istent, hogy némelyleket az ő jelenvaló Kegyelemé ncc izelítésével, az melly obtan ottan hamar elmulic, meg ne világosítana.

12. Ezenképpen noha az Hit az Istennec mi hozzánac való kegyelmés akarattyanac esmereti, és az ő igazságához bizonyos hiedelem; mindazáltal ugyan nem czúda, hogy az Isteni feretnec megérzése az idő ferint hivőkben elenyéfc. Mert noha az a megérzés közel való az Hithez, de mindazáltal ugyan igen meg vagyon különböztetve. Meg-

vallom azt bizonyára, hogy az Istennek akarattya elváltozhatatlan, és hogy az ő igasága mindenkoron állandó legyen: De tagadom hogy az megvetettec olly méfse jutnának, hogy ők az ő idvőségeknec amazitkos jelenséget elérhetné, az mellyet az Irás egyedül csak az válaftottaknac tulaydonit. Tagadom azért hogy ők az Istennek akarattját, az mint az elváltozhatatlan, megfoghatnák, sem pedig az ő igaságát általatosan bé nem vehic. Mert ők csak az elmuló megizelésben maradnának akadván, mint az melly fa ninczen olly elég mellyen béültetvén, hogy nyers gyökereit verhetné, idővel megfárad, noha egy néhány esten-
deig nem ezac virágzik és levelesdic, hanem néha gyümölcsötis terem.

Egy summában, Ha az Istennek abrázattya, az első embernek eseté által, annac elmejéből és Lelkéből kitörtölthetett: egyfálné sem czuda, hogy ha a megvetetteknek, az ő Kegyelme-nec nemüneműfényeivel tudóklis, az mellyeket mindazáltal ostán ismet elhagy alunni. Arról sem foghattya senki el az Istent, hogy némelyleckel az ő Evangéliumának valamikiczinny és ottán hamar elenyéső esméretit ne közlenéje: és egyebekbe azon ő esméretit olly mellyen benyomja, hogy ők attul soha meg ne főtathassanak. Azonközben ezt bizonyial kell tartani, hogy akarmelley kiczinny és gyenge legyenis az Hit az válaftottakban, de mégis, mivelhogy ő benne az fent Lélec bizonyos záloga és peczété az ő fiuvá fogadtatásoknac, soha annac bemettzett irása és bizonsága az ő fivékbe ki nem töröltethetic: az megvetettek pedig olly világossággal érentetnec és pillantatnec meg, az melly annakutánna elmúlic. Es hogy mindazonáltal az fent Lélec ugyan nem megezaló, mert azt az magot, az mellyet az ő fivőkbe vét, nem eleveniti ugy meg, hogy örökké elrohadatlan megmaradna, mint az elválaftattakban. Sőt még többet mondóc, tudniillic, mivelhogy az fent Irásnac tudományából és naponkint való próbálatból nyilván vagyón, hogy az megvetettek néha az isteni kegyelemnec megkostolításával megillettetnec; tehát az ő fivéknekis némellykor az visontag feretére való kívánságra kellyen gerjedniec.

Illyenképpen az Saulban egy ideig tartott az kegyes indulat, hogy az Istent feretné, és neminemüképpen gyönyörködne az ő edesseges jóvótában, megtapasztalván azt, hogy ő tőle atyáiképpen tartatnec. Az miképpen pedig az Istennek atyai ferelmefelől való elhitelnec az megvetettekben semmi mélyen nőtt gyökere ninczen: Azonképpen visontag ők sem feretic az Istent igazán mint az fiac; hanem mint az naphámofoc az juta-

jutalom kívánástól egy haytatnec és inditatnec. Mert egyedül csak az Christusnac adatott az, az Isten feretetinec Lelke, sőt illyen oc alatt, hogy ő azt az ő tagaival közöllye. Es bizonyára fent Pálnac imez mondata nem megyen tovább, hanem csak az válaftottakra. Az Istennek ferelme kiöntetött az mi fivünkbe az fent Lélec által, az melly minéküncc Rom. 8. v. 5.
adatott. Arról az feretetről fölloc pedig, az melly az Istennek amaz segítségül hivasára való bizodalmat ferzi, az mellyet oda fel megemlitem. Az mint ez ellenben láttyac, hogy az Isten czudálatosképpen haragodgyéc az ő fiaira, az kiket mindazáltal feretni meg nem fűnic: Nem hogy magában gyülné azokat, hanem hogy őket az ő haragjánac megereztereté által akarja rettenteni, hogy az testnec kevélségét megalázza, lenyomja, az restelkedést felverje, és az pœnitentiára felinditson. Annakokaért ugyan azon egy időben egyferfmind haragofnakis tarttyac hozzájoc; avagy az ő bünökhöz: és kegyelmefnekis: Mert nem képmutatásképpen kertelelic az ő haragjár, az kihöz mindazáltal czendes bizodalommal folyamodnac. Immet nyilván vagyón, hogy foc emberc, az kik nec fivőkbe semmi igaz hit nem gyökerezett, mindazáltal annac valami finét tarttyac. Nem hogy az emberc elött azt tettettnéjec; hanem mivelhogy hitelenben való buzgoságtól inditatnec, még önnön magokatis megczallyac az hitnec neminemű alításával. Ninczenis kétség abban, hogy az réstseg őket ugy elfoglallya, hogy az önnön fivéket, az mint kellene, jól meg nem vizsgálhattya. Es hihető dolog, hogy illyenec voltanac legyen az oc, az kikre Christus, (az mint fent Janos bizonyittya) nem merte magát bizai, noha hittenc ő benne: Mert minde smerte őket, és jótudta mi volna az Joán. 2. v. 24.
emberben. Hogyha pedig fokban el nem szakadnának az közonséges Hittül (közonségetnec nevezem; mert nagy közelvalósága és hasonlósága vagyón az elmuló hitnec, az eleven és mindenkor tartó Hittel) tehát Joán. 8. v. 31.
nem mondotta volna Christus az ő Tanitványinac: Hati megmaradtoc az én befédemben, bizonyára én tanitványim léftec: és megemlitem az igaságot, és az igaság szabadofsá téfen titeket. Mert azoknac föl, az kic immár bevöttéc az ő Tudományát, és inti őket az hitben való gyarapodásra, hogy az ő restelkedésec által az ő nékic adatott világosságot el ne óltsac. Annakokaért f. Pál az Hitöt, ugy mint kíváltképpen való kinczet Tit. 1. v. 1.
egyedül csak az válaftottaknac tulaydonittya, megjelentvén egyferfmind, hogy fokban hiába valócká léftec, mivelhogy az hitnec semmi eleven gyökereit nem vöttéc. Az mint Christus Urunkis föl fent Mathénál: Minda Matt. 15. v. 38.
den palanta, valamellyet az én mennyei atyám nem plántált, kifaggattatic. Vadnac még egyéb képmutatokis, az kic ostobabbac, és temerdegb-fetéséggel vétettenc kórnyül, a mellyec nem fégyenlenc azon igyekezni,

Jac. 2. v. 14. hogy mind Istent, és mind az embereket megczallýac. Es ez ilyen ember azoc, az kikre fient Jacob keményen feddic: azért hogy hamis pástólás alatt, az hitet istentelenül megmoczkollyac és ferteztetic. Es bizonyára fient Pális az Isten fiaitul nem kívánna tettesfnelkül való fertetet: hogyha némellyec nagy merékben magoknac nem tulaydonitanac azt, az miec ninczen, és hiába való finnelez világot és néha magokatis meg nem czálnac. Annakokaért hasonlittya az jó Lelki esmeretet olly Bárkahoz avagy hajohoz, az mellyben az hit megöriztetic: midőu azt mondgya, hogy az Hit sokáknal hajótörést szenvedett, és fenékre silyedert, mivelhogy őc az jó Lelki esmeretet, ugy mint a Hit nec hajóját megtörtetec és megfertettetec.

13. Megkell gondolni az Igének különbkülömbfele jegyzéséti. Mert az Hit gyakorra fiente annyit tében, mint az igaz és tista tudomány, mint azon az helyen, az mellyet imén előhoztunc vala. Es abban az Levélben azt akarja fient Pál, hogy az Diakonusc, avagy Alamisnára gondviselőc, az Hit nec titkaiban tanítván legyenec, az jó Lelki esmeret mellett. Ismet, az hól megjelenti némellyeknek az Hittől való elfakadásokat. Ez ellenben mondgya pedig azt, hogy Timotheus az Hit nec tudományában neveltetert fel. Ismet, az holott azt mondgya, hogy az lélektelen czevegésec, és az hamissandiczert bölcséség nec mesterségi legyenec okai, hogy sokan a Hittől elállanac: az kiket ő egyébűtt, az Hitben megvetettek nec nevez. Az miképpen visfontag, midőn Titusnac igy paranczol: Intsed őket, hogy a hitben épp legyenec. Ez igen, épp, avagy egéséses, semmit nem ért egyebet, hanem a tista és egyigyü tudományt, az melly az emberek nec állhatatlanságoc által könnyen megvesztegettetic, és terméftetitul elfayul. Tudniilic, mivelhogy az Jesus Christusban, kit az Hit bir és tart, az esmeret nec és bölcséség nec minden kinczei vadnac elrőytetvén. az Hit azért, méltán vonyattatic az mennyei Tudománnac egész summájára, az mellytül az Hit el nem válastathatic. Ez ellenben pedig ez Hit nec igéje, némelly helyeken, czac kíváltképpen való részekre vonyatic; Az mint midőn fient Máthe mondgya; Hogy Christus látta azoknac Hitőket, kik az gutta ütött embert az haz fedele által az padlásról alá boczáttac: és az hól ő magais kiáltya, hogy Izraélben nem talált olyan nagy Hitőt, mint abban az Századosban. Hihető dolog pedig, hogy az czac az ő fiánac meggyogytására figyelmezett, az melly felől való forgalmatoskodás egész ő elméjét elfoglalta vólt. De mivelhogy az Christusnac egyedül czac reáintésével és feleletivel megelegettic, és az testi jelenléte nem kéri és nemis kívánnya, ez környül álló dologért magaztaltatic az Christustól olyan igen meg az ő Hiti.

Es ez.

Es ez előtt arról tanítottunc, hogy fient Pál, az Hitet, czudatételie való ajándékait vegye, az melly ajándéc azokkalis közöltetic, az kik sem az Istenec lelke által uyonna nem fülettetec, sem pedig ötet tista kökélletes elmével nem felic. Néhol az Hitet prédikatio helyütt téfi, az melly által mi az Hitben tanítatunc. Mert midőn azt írja, hogy az Hit eltörtetic; semmi kétség abban nincz, hogy azt az Egyházi szolgálatról és az prédikatori tistáról kellyen érteni, az melly az mi erőtlenségünk nec fükséses és hasznos. De mind ezekben az állásnac formáiban, alkolmas egyenlőség találtatic. Továbbá midőn az Hit nec igéje az ő terméfteti ellen és tulaydonsága kívül vonyatic az Hamis Tudományra, avagy hazug titulusra, olyankor sem kell ez gonoful véle való élést keményeb nec és darabosbnac alítani, hogynem mint mikor az Istenec felelme, valamely hamis és elfordult isteni szolgálattért vétetic. Az miképpen midőn az fient Historiakban gyakran mondatic, Hogy az Kivül való népec, az mellyec Samariába és az környül való tartományokba vitetec vala, mind az költött Isteneket, és mind az Izraél nec Istent feltet legyen: az melly annyit tében, mint az mennyet földet ő five egyeliteni és egybe zavarni. De mostan mi azt kérdgyüc, hogy mi ezoda az az Hit, az melly az Isten fiait, az Hitetlenektül megválastya, az melly által mi az Istent ugy mint atyát, segítségül hívjuc, az melly által mi az Halálból az életre által megyünc, és az melly által Christus, (az öröc élet és idvőség) mi bennünc lakozic. Annak pedig mivóltát, erejét és terméftetit, ugy tetzic ennék em. hogy rövideden és világossan megmagyarázram.

14. Mostan annac az Hit megiratásánac eggyenként minden részeit uyonna lássuc meg, és magyarázzuc meg. Az mellyeket hogyha nyilvánssággal megfogtatunc és magyarázunc, ugy aránzom hogy semmi kételkedés ebből nem marad meg. Midőn mi az Hitet esmeret nec nevezüc, azzal mi nem értünc valami olly megfogást, avagy elképzeft, az mint az olly dolgokban fokott lenni, az mellyeket emberi értelemmel megfoghatni. Mert olly sokkal fellyeb való ez minden emberi értelemnél, hogy az ember nec elméjenec ő magánál sokkal fellyeb kellyen menni, és magát magaságosban kellyen felemelni, hogy azt telfelérheffe: Es midőn oktan azt fiente elérteis, de ugyan még sem foghattya meg azt az mit érez: Hanem midőn igaznac tartya azt, az mit meg nem foghat, ackor oktan annac bizonyos vóltá által, az mit ő bizonyolnac tart, sokkal többet ért, hogynem mint ha valami emberi dolgot, az ő elméjenec értékes üregségében és tágaságában befoghatna. Annakokaért igen fépen fól fient

Bbbb 3

Eph. 1. v. 18. Palólla, az ki azt mondgya megfogátnac és megértésnac, minemü legyen, Hoffasága, félésége, mélsége, és magasága, és megésmérni az Christus ferelmét, az melly minden esméretet fellyül múlt. Mert ezzel mind imez kettőt akarta jelenteni, tudniillic, hogy az általánfogva megméhetetlen nagy legyen, az mit az mi elménk az Isten felől az Hit által megfog, és hogy az ilyen esméret minden egyéb értelmet méfse fellyül hallad. **Col. 1. v. 26.** Mivelhogy pedig az Ur az ő akarattánac titkát, az melly ezvilág előtt, és minden népec előtt minden időben el vólt reytetvén, az ő főlgainac megjelentette, innét azért az Hit az Irásban igen jól és fíepen nevezetic esméretnac: Szent Janostol pedig megtudátnac: midőn azt bizonyítja, Hogy az Hivőec tudgyác azt, hogy őc Istenec fiai legyenec. Es igazán tudgyác bizonyjal: de fockal inkább az Isteni igazságnac elhívése által megérfíttetvén, hogynem mint a természet ferint való bizonyítás által tanittatván. **1. Joh. 3. v. 2.** Ezent mutattyác fent Pal favais; Hogy mi az Istenül farandokba járunc, valamiglen mi ez testben lakozunc, mert hit által járunc, és nem fimmel való farás által. Melly ige által megbizonyítja, hogy az oc az dologoc, az mellyeket mi Hit által értünc, tölünc ugyan távol vadnac, és az mi fimeinç előtt el vadnac róytetve. Innét azt állattyuc, hogy az Hit nec esmereti, fockal inkább állyon az migigért dolognac bizonyos vóltában, hogy nem mint azoknac megfogásában és megértésében.

15. Hozzá adgyuc pedig aztis, hogy ez esméret bizonyos és erős: hogy annak álhataros vóltá annyival tellyeségsébben kimutatódgyec. Mert az miképpen hogy az Hit nem elégsic meg valamelly bizontalan és ingadozó vélekedéssel: azonképpen nemis nyugsic meg akarmelly homályos és befűzött gondolati kébzésben; hanem tellyes és álhataros bizonyoságot kíván, az minemü az megtapasztalt és próbált dologban fockott lenni. Mert olly mélyen begyökerezve vagyunc az nem hívőség az mi fíveinkben, és arra olly igen haylandóc vagyunc, hogy azt az mit főval minden ember meg vall, hogy az Isten hívséges legyen, senki azont tufakodásnélkül bizonyosnac nem tartya. Kiváltképpen midőn tételre és próbára kél az dolog, és az kísérter forongat bennünket: ollyankor kinckinec tétovázása kimutattya az vétket és fogyatkozást, az melly annakelőtte el vala róytetve.

Az fent Lélec sem híjában állattya az Isten igejének méltóságát és beczületit olly fíep titulusokkal és diczéréssel, hanem az megemlitet nyavalyát akarja orvosolni, hogy az Isten minálunc arra fíert tegyen, hogy az ő ígérte nec tókelletesen és tellyeséggel hidgyünc. Az Ur nac befíedi tífta befíedec (ugymond fent David) mint az kohban mególvastott, és hét fíer meg tíftitott ezüst ífmet: Az Ur nac befíede ige a tífta, és páífta minden

Pal. 12. v. 7.
Pal. 13. v. 31.

minden ő benne bizók nac. Salamon pedig ugyan ezent erőfíiti, és mayd fíinte ezen ígeccel: Az Istenec minden befíede ige tífta. De mivel **Proverb. 31. vers. 5.** hogy az egész Száz tizenkétzedic Soltái többire mind ez dologban tótelcedel, híjában való munka vólna az tób bizonságocnac előfíamlálata. Bizonyára valamennyíer az Isten az ő igejét illy igen megdiczeri és ajánlya minékünc, mind annyífor feddi azzal az mi hitelenségüncet. Mert sem mire egyébre nem néz olly igen, hanem hogy az elfordult kételkedést az mi fíveinkből kigyomlállya. Sokan vadnac ollyakís, kic az Istenec irgalmaságát ugy fogjác, hogy abból igen kevés vigaztalást vegyenec. Mert egy fíer mind nyomoru forgalmatolsággal gyótródnec, kételkedvén azon, hogyha megfogé ő nekic kegyelmezni. Mert őc az Istenec jóvóltát, az mellyet jól esmérni láttatnac, igen keskény határban fíoríttác. Mert így gondolkodnac róla magokban, hogy jollehet nagy és bővséges az ő irgalmasága és jóvóltá, és fokakra ki árad és óntetic, fok emberek nec nyilván és kéfien vagyon; ez ellenben pedig kételked nec benne, hogyha az ő hozzájokís elérjené, avagy inkább, hogyha őc arra eljuthassanaké. Ez a gondolat, mivelhogy az futásközepött vésteg áll, ezac fél fíeg. Annakokaért nem annyira erőfíiti az lelket czendé fí bátorsággal, az mennyire azt nyughatatlan kételkedéssel erőteleníti és fíorgalmaztattya. Sockal külömb értelme az tellyes tókelletéségnec, az melly az Irásban mindenkor tulaydonitatic az hit nec: tudniillic az melly az Istenec kegyes jóvóltát, az melly nekünc nyilvánással nyuytatic, minden kételkedésen kívül helyhezteti. Ez pedig nem lehet ugy meg, hogy mi annac edéségét mi magunkban igazán meg nem ézen őc és valóban esünkbe nem vennóc. Azért tanit az Apástal, hogy az hitből bizodalom, az bizadalomból pedig órom fíarmaz **Eph. 3. vers. 12.** zec. Mert ilyenképpen fíol: Hogy minékünc az Christus által fíabadóságunc és bizodalommal való menetelünc vagyon az ő benne való hit által. Melly ígeccel bizonyjal mutattya, hogy semmi egyéb igaz hit ne legyen, hanem egyedül czac ez, midőn magunkat czendé elmével az Istenec fíne eleibe merjünc állatni. Az melly bátorság fíohonnan nem fíarmazic egyebüncet, hanem czac az Isten jóvóltánac és idvó zítésé nec bizonyos hiedelméből. Az melly olly bizonyjal igaz, hogy az Hit nec igejcis, gyakorta bizodalomért vétéséc.

16. Ebben forog az hit nec fő ágazattya, hogy mi az irgalmaságnac ígérteit, az mellyeket az Ur Isten minékünc ajánl, ne czac mi kívólttünc tartsuc igazaknac, és magunkban nem azoknac: hanem inkább hogy mi azokat fíybeli bizodalommal mieinké tegyünc. Innét fíarmazic végre

amaz hiedelem, az mellyet másutt békeségnek nevez. Hanemha örömesben mondaná valaki, hogy az békeség fiamazzék abból az hiedelemből. Az pedig az czendefészes bátorság, az Isten itéleti előtt, megczendefíti és tisztítja az Lelki esmeretet: az mellynélkül az, haborus rötteggel hanyattat és sértegettetic, és mayd tellyeséggel megfaggattatic; hanemha néha talám az Istenről és magáról megfelelkezvén vagy egyfempillantásiglan elaludgyék. Czac egy fempillantásig bizonyára, mert nem fokaig veszi úgy hafnát az nyomorult megfelelkezésnek, hogy az Isten iteletinek megemlekeztetése által, az melly fiútelen elő fordul, keményen meg ne gyötrettetné és faggatné. Egy summában, czac egy igazán hívó fints, hanem czac az, az ki az Isten kegyes és kegyelmes atyánc tartya, és az ő kegyes jóvóltatul minden jót reméll és vár: Es az kiegyedül czac az ő neki tött, isteni kegyelemről való ígéretekre bizza magát, és ilyenképpen az örök időseget minden kételkedés nélkül erőssen remélli; az mint az Apasztal bizonyitya ez ígéccel: Hogyha az hitnek bizodalmit és diczekedését erőssen megtartandgyuc mind végig. Mert ezzel azt állattya, hogy senki igazán nem reméll az Istenbe, hanem egyedül czac az, ki bátran diczekedic azzal, hogy ő is örökösé legyen az menyorságnac. Azt mondom, hogy czac egy hívó ember sincz egyéb, hanem czac a ki az ő időseggének bátorlagos tudamengmán erőssen megáll, és az őrdögöt s az halált bátrá czufallya, az mint s. Pálnac amaz szeptekéftő befédéből tanullyuc: En bizonynyal elhirtem (ugymond ő) hogy sem halál, sem élet, sem angyaloc, sem fejedelemség, sem hatalomságoc sem jelen valóc, sem következendőc nem szakashtatnac minket el attól az Istenec szerelmétül, az mellyel ő minket szeret az Christus Jcsusban. Ilyenképpen ezen Apasztal, nem alittya külömben a mielménknek femeit igazán megvilágosítatni, hanem halatandgyuc minemü legyék az ő őcké való örökségnek reménsége, az mellyre mi hivatattunc. Es mindenütt ugy tanit; hogy értenünc adgya azt, hogy mi az Istenec jóvóltat jól és igazán meg nem foghattyc külömben, hanem ha innét az Idvőségnek nagy bátorlagos gyümölcsét fedgyuc és veszfűc.

17. De, (mondhatná valaki) fokkal külömbet tapasztalnac meg az hitec, kic az ő hozzájoc való Isteni kegyelemnek megismerésében, nem czac nyughatatlansággal kísértetné, (az melly raytoc gyakran megeseic,) hanem néha nagy nehéz rötteggel megfanyargattatnac, olly nagy az kísérteteknek ereje az ő elméjeknek lerontására: az melly nem eléggé láttatic ezzel az hitnek bizonyos voltával eggyezni. Annakokaért meg kell ez czomót oldanunc, ha azt akarjuc, hogy az fenn meg mondott tudó-

tudomány megálhasson. Midőn azért azt tanittyc, hogy az hitnek bizonyosnac és bátorlagosnac kellyen lenni, nem költünc bizonyára, semmi olly bizonyoságot, az melly semmi kérelkedéssel ne kísértetnéjéc, sem pedig olly bátorlagot, az melly semmi forgalmaztatással és inséggel ne ostromoltatné. Sőt azt módgyuc inkább; hogz az hitec, az ő hihetelenségeccel és ketelkedéseccel fiútelen tusakodnac; nem hogy az ő Lelki esmereteket olly kedvös nyugodalomba helyhezettetné, az melly tellyeséggel, semmi háborutul és zenebonatul meg ne bántatné és bolgattatné. Ez ellenben ragdgyuc mindazonáltal, akar őc melly keményen fanyargattasnac & gyötrettesenekis, hogy attul az bizonyos hiedelemtől, az mellyet őc az Istenec irgalmassága felől megfogtanac, elefnének avagy eltavoznánac. Az Irás nem ad diczősegs és emlekezetes példat elonkben, az David király példájánál; kiváltképpen ha az ő egész életének fiútelen való folyását megnézelled. De mégis fiúntalan foc panafolkodásokkal magyarázza ő ki, melly igen nem volt legyen ő neki czendefészes lelki esmereti, az mellyec közzül elég egy kevéskének előhozata. Midőn az ő Lelkét feddi, az nyughatatlan indulatosságért, mit mivel egyebet, hanem hogy az ő hihetelenségére haragfűc? Miért én lelkem ugmond, ilyen igen magadat elhattad, és nyughatatlankodol én bennem? Bizzál az Istenbe. Ez felelmes magánac elhagyása, nyilván való jegye volt bizonyára az ketelkedésnek, mintha azt alitaná hogy az Istenet elhagyatott volna: de mégis ugyan jeles megvallását olvassa ember másutt. En azt mondom vala az én felelmes hihetelenedésben, elvettettem én az te finyed elől. Más helyen tusakodic ő magávalis, az akadémikus inségnek és fanyaruságnac miatta, Sőt az Istenec termésetiről is feddődést kezd, Avagy elfeletkezerte az Isten az ő Kegyelmeiségeről: avagy öröcké elvété? Ennélis keményeb az mi következik: Sőt azt mondam: Ihon el kell nekem vesfnem, változtatási löttec az Magaságosnac jobkezének. Mert ő magát vesfedelemre sententiazza, mint az ki kétségbe esett: és nem czac megvallya, hogy ő az ketelkedéssel ostromoltatic, hanem (minthæ az viadalban lenyomatott volna) semmit magánac meg nem hágy. Hanem hogy az Isten őtet elhadta, és az ő kezét az mellyel ez előtt segitötte, ő neki vesfedelmére fordította. Nem oknélkül mi, azért az ő Lelkét, hogy magát ismet az ő nyugodal-
máta boczása; mert vötre esébe hogy az felhaborodott haboc között hanyattatné. Mindazáltal az hit, mind ennyi fiúnyü hanyattatásbá, (az melly czudálatos dolog) megtartya és gyámolittya az Hiteknek fiveket. Es igazán ollyan mint az palmasa, az melly minden tereh ellen felegyenesedic, és magassán felemelkedic. Miképpen szent David, midőn tellyeséggel

elbűrultnak és elnyomattatott látathatott volna, mindazáltal midőn magát megfeddette, nem bünt meg az Istenhöz való felemelkedéstől. Az ki azért az ő erőtlenségével tufakodván, az ő inségeben az Hiton felemelkedic, és eléb verekedic, ez ilyen nagyob réstént immár győződelmet vött. Mellyet imezből, és ehöz hasonló mondásokból könyű megérreni: Vájjad az Urat, ne hadd el magad, megerősiti ő az téfivedet, vájjad az Urat. Feddi az önnön maga felelmes vóltat, és azon egy dolgot két ízben előhozván, megvallya azt, hogy ő fokféle nyomoruságoknak és inségnek legyen büntelen alája vettétvén. Azonköz bennem czac magánac nem tertzic, ez ő ilyen erőtlenségében, hanem azonközbe keményen igyekezik az megjobbulásra Bizonyára ha mi őtet igaz megprobalásbat az Achaz királlyal ő five hasonlittuoc, közöttőc nagy külömbseget találunc. Elküldetic Esaias hogy az Istenelen és kepmutató királt megörvösöllye és segítse, és nékie ilyen főkat főblyon: Meglásd hogy czendességben légy, és ne fély, &c. Mit czelekedic pedig? Az mint az előtt megmondattott vala, hogy az ő five mogindult volna, miképpen az fac hogy az erdön az félül megindittatnac, azonképpen nem bünt meg az félelemtől, noha jólhallaná az ígérteteket.

Annakohaért tulaydon jutalma és büntetése ez az hitelenségnek avagy nem hívésnek, hogy ugy rettegjen, hogy az ő k sértetiben magát az Istenül elforditsa, az ki hittel magánac aytót nem nyit, Ez ellenben pedig az hivec, kiket az kísértetnek terhe sanyargat és csaknem elnyom, álhatarossan felemelic magokat, noha nagy munkával és fáradsággal. Es mivel hogy igen jól esmeric az ő erőrelen vótokat, könyörögnek az Profetával: **Pfal. 119. v. 43.** Az igalságnac befédet soha ki ne vegyed az én főmbol: Az melly igékből azt tanallyuc, hogy az hivec néha ugy megnémulnac, mintha az ő hitőc lerohant volna: és hogy mindazáltal ugyan nem szakadnac el, és faladóban sem esnek, hanem az ő viadalokban előbverekednek és az ő restelkedeseket imádkozván élessen elveric, hogy avagy czac az gyengéltető hegyelés miatt el ne rompollyanac.

18 Hogy pedig ez igazán megértéséc, ismet vizsgál kell térnünc az testneccs az Léleknek egymással való ellenkedésére, az mellyről egy helyen megemlekeztünc, az melly ez tzcikelyben szép világosan kimutattya magát. Erzi azért az Istenfélő hív ő magában ez hasonlást, és elválást, hogy egy réstént az Isten jóvóltánac esmeretivel szerelmessen megviditatic, egy réstént az ő nyavalyáságának érzése miatt keserűséggel borongattatic; egy réstént az Evangeliumnac ígértetihöz támaszkodic, réstént az ő hamiságának bizonsága miatt retteg, egy réstént az életnek elfogásával örvendez,
 rést

réstént az haláltulifonyodic és itozic. Az melly különbözés, az hitelneccselyeségtelen vóltából esic. Mivel hogy ez jelen való életnek folyásában soha ninczen olly jól dolgunc, hogy mi az hitelenségnek minden romlóságából kigyogyulván az hittel mindenestől fogva bétöltetnénc és aztol elfoglaltatnanc. Innet vadnac az nagy viadaloc, czatázásoc, midőn az hitelenség, melly az restnek maradékába vagy on ragadva, az belől fogantatott Hitnek megostromlására feltámad. Hogyha azért ilyen módon az Hivő elmében, az bizonyosság az kételkedéssel meg vagy on egyelitvén nem jutunké mindenkor arra, hogy az Hit nem bizonyos és egyenes, hanem czac homályos és akasztalódott esmeretiből állyon az Istennek mi hozzánc való akarattánac? Semmiképpen nem. Mert noha mi fokféle gondolatokkal tángattatunc idestova, mindazáltal nem szakasztatunc azért mindgyárt el az hittül. Es ha főnté az kételkedésnek indításából fel s' alá hanyattatunc és vettétünkis, ugyan nem merülünc azért menten annac mély ötvenyében. Es ha ugyan keményen megrázattatunhis, még sem tafigaltatunc azért nyakrafőre le az mi állapotunkból. Mivel hogy ennce az viadalnac mindenkor ez az ő kimenetele és vége; hogy az Hit azokat az nehéz kísérteteket, az mellyekkel környülvettetett, és az mellyec miatt nagy vesedelemben látattic forgani, végezetre erőss vitez módra meggyozze és az földhöz verje.

19 Ez legyen azért az summája. Hogy mihelt az Hitnek czac valamikiczen czöppenése czöppenttetettis az mi elmekben, mindgyárt el kezdgyünc az Istennek ugymint félid engedelmes és minékünc kegyelmes főné néznie, jóllehet távul és messzünnen, de mindazáltal olly bizonyos tekintéssel, hogy nyilván tudgyuc az, hogy abban nem vétünc és meg sem czalatozunc: Valamennyire őstán nevedünc (az mint hogy naponkint nevedünc illic) annyival közelm jutunc, ugymint kic előb mentünc, az ő szent főne eleibe, felőle annyival bizonyosabac lesünc, és az mi büntelen való nevedésünc és öregbedésünc által mind esmeretesb léssen minékünc. Láttuoc ilyenképpen, hogy az Istennek esmeretivel megvilágosított elme elsőben soe tudatlansággal legyen megkönyékezve és akadókozva, az melly mindazáltal lassanlassan eltöröltetic és eltisztitatic: és az által, hogy még némelly dolgokat nem tud, és hogy az mit immár lát, homályosan láttya, ugyan nem akadókozttatic ugy meg, hogy az Istennek az ő hozzá való jó akarattát elég világoson meg nem esmernéje, melly az Hitben az első és kiváltképpen való tzcikely. Mert az miképpen az ki valamelly tömlőtbe vettétött, valami főros ab-

lakon csak mint egy oldalaslag mint egy félrésént láttya az nap fénnec tündöklését az napnac pedig szabad látásától megfosztat, mindazáltal ugya kétség nélkül való világosságot fogel az ő semivel az mellyel élis: Az ő képen miis, kie ez földi testnec békóival meg vagyunc kötötzetvén, akarmennyi homályossággal mindéünnen beárnyékoztassunkis; de ugya mégis, midőn az Istenec világossága az ő irgalmaságának kijelentésére csak akarmelly kiczinnyé czillámlyékis, az által mi annyira megvilágosítatunc, valamennyire szükségés az mi idvőségünknek tellyesleges megbátorítására és erősítésére.

20. Az Apostol mindkettőről szép tanítást téfen külömbkülömb helyeken. Mert midőn azt írja, hogy rés ferint vagyon bennünc az esmeret, rés ferint az profetalás, és ugy mint tükör által, és homályosigében latunc, azalatt mutatya meg, melly igen kicziny fikráczkája adatséc minékünc ez életben annac az igaz Isteni bölcseségnek. Mert noha az igéc egy általlá baki nem mondgyac, hogy az Hit nem tellyesleges, addiglan, valamig mi ez testnec terhe alatt nyögünc és foházkodunc, hanem az mi tellyeslegtél voltunkért vagyon, hogy szükség legyen naponkint az tanulásban gyakoroltatunc: értenünc adgya mindazáltal, hogy az mi mértéküncel és foros edényüncel el nem fogatathatic és be nem éterhetic az, az mi végheretlen és megmérhetetlen nagy. Es ezt hirdti fent Pál az egész anya fét Egyházról: Kineckinec pedig közzülünc az őmön gotombasága; az akadály és a megtartoztatás hogy olly közel hozzája nem lehet, az mint kívántatnéc. De melly bizonyos és megczalhatatlan izelítésével gyönyörköttessen meg minket az Hitnec csak akarmi kicziny czöppedekis, meg mutatya más helyen; holott azt mondgya, hogy mi az Evangelium által, felfedeztet ortzával, minden buréték nélkül olly hathatóképen láttyunc az Istenec diczóséget; hogy miis annac abrázattyára változassunc. Ez illyen burétékiban az tudatlanságnac egyfersmind fóc kétkedéfnec és felemeskedéfnec kell közibe kötelezödni és elegyedni; főképpen mivelhogy az mi fivünc az ő természetnec indulattya feriat hayládó az hitlenségre. Ide járulnac az kisértetekis, az mellyec fiantalanoc és külömbkülömb félec, és büntelenül nagy czatépatéval rohannac elő. Kiváltképyen az lelki esmeret, midőn az rayta fekvő, bünöknek terhétül lenyomattatic, legottan hól ő magában panafol kodic és foházkodic, mayd ismét magára feddic, néhatitkon buslakodic, mayd ismét nyilván dulful és dühöskodic. Akar azért az nyomoruság jelentse az Istenec hajogját akar annac jelenségét és okait magában találja az lelki esmeret.

22

azt az hitlenség menten fegyverül ragadgya magának, az hitnec leverésére melly fegyverec mindenkoron ez izétra igazitatnac, hogy mi az Isten hozzanc ellenségesnec és haragos bírónac alitsuc, és semmi segedelmet tőle ne reménylünec, és őtöle mint halalos ellenségünkötöl ugy fellyünc.

21. Ez ütközetnec és ostromnac elbitására, az hit magát az Isten igéjével fegyverkezeti és otalmazza. Es mikor nagy ingerkedve ez kisértet fordul elő, hogy az Isten hozzanc ellenséges, mivelhogy réanc haragfic: Az Hit ez ellen azt tartya elő, hogy az Isten irgalmas még az büntetésbenis. Mert az megfeddés az fereteből fátmazic inkább, hogynem az haragból. Midőn pedig ez gondolat miatt sebhedic meg, hogy az Isten bösü állója az hamiságnac, elejebé forditya annac az megboczánatot, az melly minden embernek késsen vagyon, valamennyifer az bünös az Urnac jóvoltához folyamodic. Illyen képpen az Keresztényi elme akar ő melly czudalatosson hányattaséc és faggattasékis, de minden nehéz terhelteréfec alól kimeröl végre, és az Isten irgalmaságában való bizodalmat soha kezéből ki nem hadgya venni. Sőt inkább akar melly haborúc őtet gyakorlyac és borongattyákis, azoc mind ennec az bizodalomnac bizonyos voltára fordulnac. Erről bizonság az, Hogy az fentec, midőn az Isten bösü állásától leginkább nyomattatni láttatnac, mindazonáltal ő nála tesic le az ő panafolkodásokat. Es mikor ugy tettzenékis, hogy semmiképpen meg ne halgattassanac, őtet ugyan mégis segetségül hijac. Mert mi hasná volna annál az panafnac és firánkozásnac, az kitől semmi vigasztalást nem reménlenénc? őtet pedig soha segetségül hívni nem gondolnac, hogyha nem hinnéc azt, hogy őtöle megsegetsenec. Illyen képpen az Tanítványoc, kikben Christus az kicziny hitüsetet feldi, panafolkodnac jöllehet, hogy el kell vesniec: de ugyan mégis őtöle kértéc segedelmet. Es midőn oket az ő erőtelen hitökért feddiis, ugyan nem veti azért oket kiaz ő tamitványi közzül, sem pedig az Hitetlenec közzé nem fámállalya, hanem inti oket az fogyatkozásnac és gyalóságnac elhagyására és letételére.

Annak okaért az mit immár odafel megmondottunc, azont mondgyuc is meglen, hogy az Hitnec gyökere az hívő embernek fivéből, soha ugy ki nem gyomlátratic és töröltetic, hogy az ő mélységében erőssen meg ne maradna, akar az mint láttasékis rázattatni és ideftova ingadozni: Hogy az ő világossága soha ugy meg nem homályositatic és ugy el nem nyomattatic, hogy mégis, mint egy hamuban kevert fikráczka elreytve meg ne maradjyon: Es hogy az, ez jelenség által nyilván lenne, hogy az ige, melly az rothadatlan mag, gyumolczöt hozzon, az melly magához hasonlo le-

gyen mellynek kinevése soha mindeneftől fogva ki nem fárad, sem el nem vék. Mert noha az Szentekben az kétségnek ez legnagyobb oka, midőn az Istennek az ő veszedelmekre felemelt kezét, az jelen való dolgoknak tekintetiből efmélic és érezic, mindazonáltal mégis azt mondgya sient Job,

Iob. 13. v. 15. hogy az ő reménségének olly igen elő kellyen menni, hogy ha finte megölnéis őtet az Isten, de ugyan még sem fűnnéc meg ő benne reménleni. Ugy vagy on bizonyára; hogy az Hitlenség nem regnál belől az Hivőknek fivékben, hanem kívül czat az azoc ellen: nemis febesiti halálfon őket meg az ő nyilaival, hanem czac ostromlyá őket, avagy czac ugy sérti meg,

Ephes. 6. v. 16 hogy az seb meggyogyitható legyen. Mert az hit, az mint szent Pál tanit, paisunc minék ünc, az melly midőn az nyilac ellen tartatic, azoknac erejét ugy felvesi, hogy avagy félre üti, avagy ugy megtördeli, hogy halálos sebeket ne eythesse.

Annakokaért midőn az Hit megrázattatic, finte ollyan, mint mikor az erős vitéz valamelly nyilnac kemény ellövésébe valamennyére megindul, és haráb kell lépni. Midőn pedig az Hit ő maga febesítetic meg, finte ollyon mint midőn az pais valamelly ürésel gyakállal avagy lövéssel meghorpad, de finte által nem ütetic. Mert az istenfelő elme mindenkor annyira előverekedic, hogy szent Davidal imezt mondgya: Ha finte az halál árnyékában járnékis, még sem félnek semmi veszedelemtől: Mert te én velem vagy. Bizonyára rettenetes az halálnac féltéségében járnai: és lehetetlenis, hogy az hivec, akarmelly erőflec legyenekis, attul meg ne iszonyodnának. De mivelhogy győzodelmet veszen ez a gondolat, hogy az Isten jelen vagy on vélec, az ki gondot tart az ő idvőségekre, illyenképpen az felelem egyfelmind az bátorságos bizodalom által meggyőzetit. Akarmelly nagy lövőfőfőmot támasztonis azért, (ugymond sient Agoston) az órdög mi ellenünc, mivelhogy az fiver nem bírja, tehát ugyan kivagyon vettetvén, Illyenképpen ha az kimenetelről akar embet itiletet tenni, tehát az hivec nem czac halálos febnélkül jönec minden viadalból haza, hanem ottan hamar azután mihelt megjö erejec, mindgyárt is meg örömezt az viadalra menni igen kéflec: Es az is bétellyesedic, az mit szent Janos az ő Közönséges Levelében mond, Az a győdelem, az melly meggyozit ez világot, az mi Hütünc. Mert nem mondgya azt, hogy az Hit czac egyben vagy czac keves viadalban, avagy egyedül czac egy ütközetben veszen győzodelmet: hanem hogy mind ezjegés világot meggyozit, ha finte ezerszet reá ütneis.

22 De vagy on még egy neme az felelemnek és rőttegnéc; az melly miatt

miatt mindazáltal olly igen nem fogyarkozic meg az Hitnek bátorságos volta, hogy sőt inkább az által jobban és tellyeségefsebben megerősítetic: Tudnillic midőn az Hivec az Istennek az gonoskokon való bősű állásának példáját nékiec tanulóokra és intetésekre lenni gondollyac, hogy avagy forgalmatoson őrizkedgyenec, hogy hasonló vétkeekkel az Istennek haragját magoc ellen ne gerjesséc: avagy midőn az ő nyavalyáságokat ő magokban megismervén és meggondolván tellyeséggel czac az Istenül tanulnac függeni, az mellynelkül láttyac azt, melly igen mulandobbac és veszendőbbec legyenec akar melly félne. Mert midőn az Apastal, 2-
1. Cor. 10. v. 11. zoknac az czapásoknac előfámlásával, az mellyekkel regenten az Isten az Izrael néper megbüntette, az Corintsusbélieket reitenti, hogy magokat hasonló vétkekben ne keverjéc, az által semmiben nem erőteleniti az ő hitöket; hanem czac az testnek restelkedését veri el, melly által az hit inkább lefokott nyomattatni, hogynem mint erőfítetni. Es midőn az Sidoc esetiből veszenis okot az megintésre, hogy az, az ki áll, meglássá, hogy el ne eséc, azzal sem azt paranczollya, hogy tántorogjunc, mint ha az mi fundamentumunkról és megállásunk felől kevesé volnanc bizonyosfoc: hanem czac az kevélykedést veszi ki belőlünc. és az mi magunc erejében való vakmerő bizodalmat: hogy az pogányoc az megvetött Sidokat, az kiknek helyekbe őc véttenec fel, olly igen magahittül ne czufolnájac. Noha mindazáltal az helyen nem czac az Hiveknek fől, hanem azon fava által, az képmutatókatis befoglallya, kik czac az külső finnyel és tettefellel diczedtenec. Es nem mrezzel meg külön külön minden embert, hanem mindeneftől az Sidokat veti egybe az pogányokkal. Es minekutánna megmutatta volna, hogy amazoc az ő hitlenségekért és hála adatlanságokért méltan büntettetnéc az megvetetével: azonképpen megint ezekeris, hogy kevélykedéssel és felsuvalkodással az fiuvá fogadálnac kegyelmét, az melly uyantan az Sidokrol ő reájoc hozatort, el ne veseséc. Miképpen pedig hogy az utan az Sidoknac közönséges megvetése utánis, ugyan voltanac némelylec közöclöc megmaradván, kik az fúságnac fugyéből kinem estenec; Azonképpen az pogányoc közzüls elő alhatanac némelylec, kik az igaz hitnelkül, czac az testnek bolond mefőkedéséből felsuvalkodnának, és illyenképpen az Istennek jóvöltát az ön tulaydon veszedelmekre forditanac. Ha pedig szent Pálnac ez mondását finte az válastottakról és az hivőkrol értendedis, ugyan ugy sem következc semmi képtelenfeg belöle, Mert más dologaz vakmerősegnéc, melly az testnek maradakából, néha az fenteknekis gondot ad, lenyomása, hogy üres maga-

maga hittséggel ne zilyakodgyéc; más ísmét az Lelki csmertetet fylelemmel elremiteni, hogy tellycs bátorsággal az Istenec irgalmaságában meg nyugodgyéc.

II. 2. v. 12.

23 Ezenképpen midön arrá tanit, hogy felelemmel és retteggéssel mi magunk ferezziuc az mi idvőségünket, semmit nem kíván egyebet, hanem hogy mi magunknac igazán meg alázásával fokjuc meg az Urnac erejét fmeinc előtt viselnünc. Mert semmi ugy fel nem fertentia az mi bizodalunkat, és elmenk nec bizonyos hiedelmét az Urba való helyhez tetésre, mint midön mi magunkban nem bizunc, és az mi nyavalyáságunknac igazán megérzése miatt kesergünc. Az melly értelemben kell az tis venni az mi az Profetánál meg vagy on írva: En béme gyec az te templomodba az te nagy jóvöltodban bizván, és könyörgöc az te felelmedben. Holott az hit nec bizodalmat az melly az Istenec irgalmaságán vagy on fondaltatván, az Istenec igaz felelmével és fentséges retteggéssel fsep ekelsen ö fveke öti és egyyete fi. Az mellyet minékünc ézenünc kell, vala mennyifer az Isteni felség nec fine eleibe járulunc, és annac fenyesleges völtáru csmertjuc meg, melly igen nagy legyen az mi fertelmességünc. Igazán tanit az bölcz Salamonis, midon bodognac mondgya azt az embert, az ki az ön fivet ő maga füntelen röttegteti. Mert az megkeményedés által vesedelembe esic az ember. De olly rettegtetést ért, az melly minket vigyazóbbaká teszi s nem indit az kétségbe esésre; tudni illic midön az elme ő magában megfegyenyülven, az Istenben ísmét magát megenyhiti, és felsépélkedic: és ő benne ísmeg felelmedic, midön ő magába le völt verettetven; az melly magában nem bizic, hanem az Istenben való bizodalom által ísmeglen erőt vesfen.

PRO. 28. v. 14.

Annakokaért semmi akadécabban nincz, hogy az hivec fél nec és egy fersmind legbátorfagosb vigaztalafokis vagy on, az mikent, hól, az önön gyarloságokat tekintic, hól ísmét az Istenec igazságát gondollyac meg az ő fivékben. De mint lakhat nec, (kerdené valaki) az retteggés és az Hit azon egy elmében? Ugy tudni illic az mint hogy ez ellenben, az restelkedő bátorság, és az fogalmatoskodás hogy benne lakoznac. Mert noha az Istenelenec magokat megkeményitic, hogy semmi isteni felelem őket ne retten se, ugy fhorongatya mindaz által őket az Istenec itleti, hogy ferit ne tehesséc annac, az mi te igyekeznéc. Az sem ferez semmi akadályt, hogy az Isten az öveit alázatofságra ne hoznája és ne gyakorlaná. midön fok fél rötteggést boczár rájoc, hogy illyen képpen erőssen vitez kedvén, mint egy zabolával fenyitekben tartassanac. Es hogy ez völt legyén

gyen az Apostalnac tizélya, megtettic az textusnac favaiból: holott ő az Istenec jó tettzését az felelem nec és rötteggé nec okájul hozza bé, mellyből az öve nec azt adgya, hogy az jót mind akarjác, s mind pedig serenyen elis kövesséc. Igyen kell az Profeta mondásatis érteni: Az Izraél fia meg-
Hof. 3. v. 5.
rettenec az Istentől és az jóvöltátul: mert nem czac felelmet nemz, az Isteneffeg, hanem finte az kegyelem nec édesége és ferelmetéségeis az magában meg aláztatot embert tellyesé teszi felelemmel és czudálkozással hogy az Istenhöz ragazkodgyéc, és magát az ő hatalmaságánac aláza-
tollon alája vessé.

24 Es illyen képpen ugyan nem ferzün azért helyet amaz dögleletes philosophianac, az mellyet mostan némelly fél Papistac az fetét furdékokban kezdenec koholni. Mert midön az goromba és ostoba kételkedést, az mellyet az papista Scholákban tanitottanac, nem otalmazhattyc; Tudni illic, hogy az Hit czac valami kétséges értelem legyen; más költeményhöz folyamodnac: Hogy az Hit olly bizodalom legyen az mellyben ugyan benne legyen az kételkedés. Valamennyifer az Christusra tekintünc, megvallyac azt, hogy mi tellyeséges okát talallyuc ő benne az jó reménség nec: mivel hogy pedig mindékoron méltatlanok vagyunc az jokra, az mellyec minékünc az Christusban ajándékozttanac, azt akarjác őc, hogy mi az mi méltatlanságunknac tekintése által, tantorogjunc és kételkedgyünc. Egy summában, az Lelki csmertetet ugy helyhezretic az reménség és felelem közzé; hogy az különbözés és elczerélgetés által magát ideftova forditsa és változtassa. Az reménséget pedig és felelmet ugy vetic ö fve, hogy midön az reménség elkezdetic, az felelem elnyomáttaséc: és midön az felelem kezdetic el, az reménség leromollyon. Illyen képpen látván az Sátán, hogy az ő nyilván való fegyvere, mellyel az előtr az Hit nec bizonyos völtár fokta ostromlani, és rontani, immáran semmit ne érjen és nyerjen, azont fetetes és teker gós uton igyekezc erőteleniteni. Miczoda bizodalom volna pediglen az, az melly az kétség nec füntelen helt adna és elhaladna? Ha Te, (ugy mond nac őc) az Christust tekinted, tehát bizonyos az idvőség: Ha te magadat nezed, az kár hozat bizonyos. Az jó reménség nec azért, és az nem hívé nec egy más után kell az te elmedben regnál ni oc. Szinte ugy mintha azt kellene gondolnunc, hogy az Christus távol állyon tölünc, és nem lakoznéc mi bennünc. Mert nem azért várjuc az idvőséget ő tölé, hogy ő mi nekünc távolról tetedgyéc meg, hanem hogy minket az ő testébe beoltott, hogy minket nem czac minden ő javival, hanem ő magával is réseltessen.

Annakokaért ezt az ő bizonyításokat igy forditom én meg: Midön
Dddd

te tennen magadat tekinted, bizonyos az te kárhozatod; de mivelhogy az Christus minden ő javaival úgy közlötte te veled magát, hogy minden az mi övé, tied lenne, hogy te ő tagjalennél, sőt egy lennél ő véle; elfedezi azért az ő igasága az te bűneidet, s' az ő idvözítése tellyeséggel elörli az te kárhozatodat. Közbe járul ő az ő méltóságával, hogy az te méltalanságod az Istennek sine eleibe ne jusson. Így vagyon bizonyára, Nem illic semmiképpen, hogy az Christust tőlunc elszakítsuc, avagy mimagunkat ő tőle: hanem azt az eggyeséget, az mellyel ő mi velunc eggyesült mind két kézzel erőfőn meg kell tartanunc. Így tanit minket az Apostal: Az test (ugymond) bizonyára halál az bűn miatt. De az Christusnak lelke, az melly ti bennetec lakozic, élet az igaságért. Ez embercknek költeményec ferint, ezt kellett volna mondani: Az Christusból bizonyára meg vagyon az élet, de ti az mint hogy bűnösöt vartoc, az halálnac és kárhozatnac alája vettetvén maradtoc és bűnhődőtoc: De sockal külömben föl ő. Mert azt tanittya, hogy az kárhozat, az mélyet mi magunkban megerdemlunc, az Christusnac idvözítése által elnyeletett legyen. Es ennec megerősítésére fiinte az fundaméttommal és ockal él, az mellyet én béhoztam. Mivelhogy az Christus nem mi kivölttunc vagyon, hanem mi bennunc lakozic: és mihozzanc nem czac feloldozhatatlá társaságnac kötésével ragasztatott, hanem czudálatos eggyesülésne általais napról napra mind inkább inkább egy testé nevekodic, miglen mindenestől fogva egy leszen mivelunc. Es ugyan nem tagadom mégis az mit imént mondottam: hogy az Hitne néha neminemü változási elnec, az mint az ő erőtlensége ennyi soc kemény viadaloc között idestova rángattatic: Ugy elnyomatatic az hitne világos fénye az Kifirtetekne temerdeg fetétfegétül. De mindazáltal akar mint legyen dolgais, ugyan nem fiunic meg azért az Isten minden forgalmatofsággal kerefnie.

25 Szent Bernáld sem tanit ennél külömbet, midőn ez rzickelne kiváltképpen való megforgatásához kezd, az ötödic predikátióban, az Egyhazi sentselétről. Midőn én az Isten kegyelméből, ugymond, némellykor az Lélekről gondolkodom, úgy tettic ennékem, hogy két ellenkező dolgokat találóc abban. Ha én azt meg nézem, az mint ő magában, és magkivől vagyon, tehát semmit igazában felőle nem mondharoc, hanem hogy tövöstől fogva elveszett, és semmivé lott. Mi szükség mostan minden ő nyavalyáságát külön külön előfámlálni, melly igen meg legyen az bűnnet terheltetvén. fetéséggel elburitarván; álnoksággal megkötölettetött, kívánságoackal gerjedezvén, soc fenvedésc alá vertetett, eltölt soc czufoltatással, mindenkoron haylandó az gonofra, minden vétkekre czügged, végezetre tellyes gyalázattal és fégyenséggel. Ez bizonyára, holt az

Rom. 8. v. 10.

Ezai. 6. 4. v. 6.

lott az embernek minden igaságais, hogyha az Isten sine eleibe állattatic, ollyatén mint az oczmányított rut ruha, melly nagyoknac és undokságofoknac iultethetne tehát ő előtte az hamiságoc? Holott az a világotság, az melly mi bennunc vagyon, merő fetéség legyen, melly nagy lehet tehát ő maga az fetéség? Mit kell tehát mondani? Minden kétség nélkül az híjába valóságához hasonlatofsá lott az ember: Semmivé lott az ember: Semmi az ember. De miképpen semmi az, az kit az Isten olly nagyvá teten? Hogy hogy az semmi, az kihöz fordult az Istennek fiive? Vegyunc lélekzetet ifmet ferelmes atyam fia: Ha fiinte mi semmic vagyunkis az misiveinkben, ugyan mégis lehet talám az Istennek fiiveben valami elröytve mi felölunc. Ó Irgalmaságnac attya, ó Szegényekne attya, mint fordítod te az te fiivedet mi hozzanc? Az te fiived az, az hól az te kinczed vagyon. Mint vagyunc pedig mi az te kinczed, hogy ha mi semmic vagyunc? Minden pogányoc ollyac te előtced, mintha ingyen fem vólnánac, azoc ugy mint semminec tartatnac. Minden kétség nélkül te előtced, és nem te benned. Semmic azoc az te igaságodnac itéletiben, de nem az te kegyelméségedne és jovoltodnac indulattyában. Mert te ugy hívod az olly dolgokat az mellyec ninczenec, mintha vólnánac. Ugyan ninczenec tehát, mert az melly dologoc ninczenec, azokat hívod te, és ugyan vadnakis, mivelhogy te hívod őket. Mert noha ninczenec, az mi illeti azokat; de ugyan mégis vadnac te nálad, az Sz. Pal mondása ferint; Nem az igaságnac czelekedetiből; hanem az elhívó által. Minekutánna fiinte Bernáld illyenképpen fiolt, egy befoglallya mind ez két gondolatot, az mint im következc. Bizonyára azoc az dologoc, az mellyec egybe vadnac kötötve, egymást el nem rontyác. Mellyet az bérekeftesben is világossan megmagyaráz, imez igéckel: Hogy ha azért mind az két meggondolat által jól megtekintyuc mi magunkat miczodác legyunc. Sőt az eggyikben, melly semmic, az másikban pedig, melly nagyocká mitétettunc: az alitom hogy mértékletesne láttathatic az mi diczekedésinc: De talám mégis öregbedett. Erőssen fundaltatott bizonyára: de ugy hogy nem mi magunkban, hanem az Urban diczekedgyunc. Bizonyára ha így gondolkodunc, hogy ha az Isten minket idvözíteni akar; nyilván megfiabaditatunc; Ez valami réfiént megenyhít bennünket. De ennél még fellyeb kell mennunc: Kerefsuc az Istennek városát, Kerefsuc az ő templomát, kerefsuc az ő házát, Kerefsuc az menyassfont, és annac az házasságnac titkát, az mellyet ő mi velunc ferzett. Hogyha miecképpen czelekedunc, az egyci meggondolatot nem felelytyuc el az másik miatt, hanem felelemmel és beczületetéséggel mongyuc azt, hogy vagyunc mi valaminc, de az Istennek fiiveben; hogy mi valaminc vagyunc, de az ő kegyelmésége által, nem az mi méltóságunc által.

Matt. 6. v. 18.

Rom. 9. v. 12.

Prov. 1. v. 7.
Pfal. III. v. 10

Prov. 15 v. 25.
Ioh. 8. v. 28.
Malac. 1. v. 7.

26 Továbbá az Úrnac felelme, az melly initt amott félyyel minden fértéknek tulaydonitatic, és az melly néha az Bölczeségnekis neveztetit, noha czac azon egy legyen, mindazonáltal kétfele indulatból fírmazic. Mert az Istenben vagyon atyai beczület, és ísmeglen Uri beczület. Annakokaért az ki ötet rendferint és igazán akarja tífstelni, fírgalmatoffán igyekezzé az, mind engedelmés fiunac, mind pedig kedvel való fírgánac magát ó hozzája megmutatni. Az ergedelméségét, az melly ó neki mint atyánac mutattatic, az Ur az profetánál tífsteletnek nevezi, az fírgálatot pedig az melly ó nékie ugy mint Úrnac jelentetic nevezi felelemnek. Az fiu, (ugy mond) tífsteli az ó attyát, és az fírga az ó urát, Hogy ha én Atya vagyoc, hól vagyon az én tífsteletem? es ha én Ur vagyoc, hól az én felelmem? Noha megvalafitya azért, de látod mindazáltal hogy elsőbenis ó fívegyelitti, midón mindkettőt az tífsteletnek igejében foglallya. Annakokaért az Úrnac felelme oly beczület legyen, az melly azzal az tífstelettel és felelemmel megegyelittéséc. Es nemis czuda, hogy azon egy elme mind az két indulatot magára veheti. Mert az ki magában meggondollya miaemü Atyánac legyen minekünc az Isten, elég oka vagyon annac, az miért minden halálnál inkább rettegjen az Istent megharagítani, ha fíinte semmi pokol nem volnais. Söt pedig, (mivelhogy az mi testünknek az büntre igen nagy az ó kinyes vágyoldafa) hogy azt minden módon megzabolázzuc, erőssen kelez gondolatot fognunc, hogy ennac az Úrnac, az mellynec hatalma alatt mi élünc, minden hamiság utálatos legyen: Kinec bofífuállását, nem kerülíc el azoc, az kic az ó bünös és fertelmes életeckel az ó haragját magok ellen felindittyác.

1. Ioh. 4. v. 18.

27 Hogy pedig azt mondgya f. Janos, hogy semmi felelem ninczen az fíretetbē, hanem az tellyes fíretet kiüzze az felelmet, mivelhogy az felelé büntetéfnélkül nincz, az nem ellenkezik ez dologgal. Mert ó az hitetlenségnek rőrtégéséről, az mellynél sockal különb az híveknek felelme. Mert az Istentelenec nem felic ugy az Istent, hogy általlanac ötet haragra ingerleni, hogyha tölóc büntetetlen lehetne: Hanem mivelhogy tudgyác azt, hogy az bofífuállásra hatalma kéffén vagyon, fíornyen megrettenec, midón az ó haragját hallandgyác. Az ó haragjátis ugy felic, mivelhogy azt reájoc közelgetni alittyác, mert minden fíempillantásban várjác, miglen fejekre rohannyon. Az hívoec pedig (az mint megmondóc) inkább félne az megharagítástól, hogynem mint az büntetéftül, nemis bánkodnac és fomorodnac ugy meg az büntetéfnec felelme által, mintha az pokol immár kéffén volna az ó elnyeleréfeckre: hanem azzal az felelemmel hátravonyattatnac, hogy az büntetéft ellenec fel ne inditsác. Azonképpen az Apaftal az híveket

Colof. 3. v. 6.

veket megfíolitván, imezt módgya: Senki titeket meg ne ezallyon, ezekért fíokott fíállani az Istent haragja az hitetlenségnek fiara. Nem fenyegeti azzal, hogy ó reájoc hívoekre fíállana, hanem megintí öket, hogy az Istent haragját, az melly az istenteleneknek az olyan vétkekért, az mellyeket előbefíállt, kéffén vagyon, fíorgalmassán meggondollyác, hogy ha azont ókis nem akarjác megkóftolni. Noha mindazáltal igen ritkán leél, hogy az megvetőttéc egyedül czac az egyigyü fenyegetéffel fíelferkenenec és előb inditatnánac: hanem ez ellenben mivelhogy immár az ó Keménységet miatt lassucká restecké és értetlenőcké lóttene, ha fíinte az Isten az ó igejével memnyekből dördülís, hogyha czac az ige mellett marad, megkeményittic inkablan magokat, az ellen rugóldozafra: Midón pedig az ó kezénc fíutáfit érzic, olyankor oštán vagy akarjác vagy nem, de felelemre kéfferitene. Ez illyen felelem többire mindenkor fíolgai felelemnek ne veztetit, és ellenébe vettit az tókéllertesés jó akarati felelemnek, az melly az fiakhoz illic. Némelleyec éles elmélkedésből egy középferü felelmet restecké közi: Mivelhogy az á fíolgai és kéfferítésből való megindulás az elméket néha az engedelmesség aláhaytya, hogy az Istent kéff akarattal félyyéc.

28 Immat értünc azért hogy az Istennec jóvóltában az mellyre az Hitmondatic nézni, véreftéc és birattaséc el az öröc idvőtség és az élet. Mert hogyha semmi jóból fogyatkozás nincz, holott az Isten kegyelmes: tehát az mi idvőségünknek bizonságánac felötte bis elég, hogyha minekünc az ó fíerelmét bizonyofsátesí. Mutassá meg, ugy mond az profeta, ó minékünc az ó orzáját, és idvözülünc. Az honnet az Irás ezt állatya az mi idvőségünc egész summájánac, hogy ó minket kagyelmébe vött, és minden ellenkedéft elörlött és elhárított. Melly által értünc adgya azt tudni illic, Hogy holott az Isté mi nekünc megengefteltetött, semmi vesedelem hátra nem maradott legyen, hogy minékünc mindene javunkra nem fíolgalnánac. Midón azért az hit meg fogja az Istennec fíerelmét, tehát ige-
Ephes. 2. v. 14

Pfal. 80. v. 4.

ből minden kételkedésnek felötte helyőztetett. Akarmennyi nyavalyac és nyomoruságoc ériék is pedig ez életben azokat, az kiket az Ur Isten az ő szerelmével környülfogott, de semmiképpen azt meg nem bőthattyae hogy az ő jóvöltá tellyes ne lenne bógodsággal és idvőséggel. Annakokaért midőn az Bógodságnac summáját ki akar nóc mondani; az Istenec kagyelmét mondottuc annac, az melly kuffóból minékünc minden javiak folynac. Az mellyet esünkbe vehetünc félyyel az irásban, hogy miqdőkor az Urnac szerelmére hivattatunc visssa, valamennyifet nem czac az mi öröc idvőségünkről, hanem akarmelly velünc való jótéteményről vagyonis az tanuság. Az melly okból énekli az szent David hogy az Istenec jóvöltá midőn az Istenes szívben megéreztetie, fockal szerelmetesb és kívánatosb legyen még az életnélis. Egy summában, hogyha minékünc minden dolgoc kedvünc serint folynanac és kívánságunc serint esnénekis, mi pediglen az Istenec szerelme avagy gyülosége felől bizontalanoc vólnanc, tehát atkozott és annakokaért igen nyavalyáságos volna az mi bógodságunc. Hogyha pedig reanc tündöklendie az Istenec Atyai ortzája, tehát még az nyavalyáságis, bógodságos nyavalyáság leszen, mért az idvőségunc segedelmév változic. Az miképpen fent Pál, holott mindenféle nyomoruságokat és háborukat az mellyec reanc követkehetnéne, öfve rakáfol, de mégis ugyan azzal diczekedic, hogy mi azoc által az Istenec szerelmétül soha el nem szakastatunc. Es minden ő könyörgését, az mellyeckel az hivekért könyörög, az Istenec kegyelmén kezdie, az honnét minden jó szerencze és bógodság fármazic. Azonképpen fent Davidis, minden rettegefekne, az mellyec minket háboritnac, egyedül czac az Istenec kegyelmét és joakarattyát veti ellenekbe. Hogyha finte az halálárnyékánac közepén járnékis (ugymond) még sem felnéc semmi veszedelemtől, mivelhog y te én velem vagy. Es ellenbe érezüic az mielmeinket mindenkor ideftova hayladoxni és tantorgani, hogyha az Istenec kegyelmével meg nem elégedendene: és az ő békeségket abban nem keressic, és azt erőssen magokban bégyökerezvén meg nem tarttyác, az mi az Soltárban mondatic: Bógoc nép az kinec Istene az Jehova, és az nép az mellyet válastott örökségül maganac.

29 Az Hitnec fundamentumaul tessüic az Kegelemből való igéret, mivelhog tulaydonságképpen abban áll meg az Hit. Mert noha az Istent mindenekben igaznactartya, akar ő paranczollyon, akar tiltson, akar igéretet tegyen s akar fenegessen: az jó hagyásaris engedelmesen vegye, az megtiltást őrizze és az fenyegetéssel gondollyon; De kiváltképpen az hitön

Pfal. 63. v. 4.

Rom. 8. v. 31.

Pfal. 23. v. 34.

Pfal. 33. v. 12.

az hitön kezdetie el, abban áll meg, és azon végeződie elis. Mert az Istenben keressic az életet, az melly nem az paranczolatokban, sem az fenyegetésekben, hanem egyedül ezac irgalmasságnac igéretiben találtatic, és az olyan igéretben, az melly nem külömben, hanem czac merő azon Kegelemből tétetött; Megrekontvén azt, hogy az melly igérettec okvetéssel lesne, mivelhog minket az minnen czelekedetinkre igazitnac, az életet külömben minékünc nem igéretic, hanem ha azt mi magunkban talállyuc. Annakokaért ha azt nem akarjuc, hogy az mi hitünc rettegen és ideftova ingadozzon, tehát azt az idvőségunc olly igéretin kelly fundalnunc, az melly minékünc az Utul szabad akarattól és ingyen való kegelemből, és fockal inkább az mi nyavalyáságunkra és nyomoruságunkra, hogy nem mint az mi méltóságunkra nézv nyuytaséc és ajándékoztaséc. Annakokaért adgya az Apastal az Evangeliumnac kiváltképpen ez titulust, hogy Hitnec igéje legyen: melly titulust ő az Paranczolatoktól és az Törvénnec igéretitől elveszen, mivelhog egyébkint semmi nincz, az mi az hitet megerősithetné, hanem egyedül czac az, az Istenec kegyelmes jóvöltaral való izenet, az melly által ő ez vilégot magához békéltette. Innét vagyon ezen Apastalnál az Hitnec és az Evangeliumnac gyakran való öfvetese, midőn azt tanittya, hogy az Evangeliumnac főlgalattya, az Hitnec engedelme bizattatott ő rea: Hogy az Evangelium Istenec ereje minden hívőnec idvőségére: hogy abból jelennyec meg az Istenec igazsága az Hitből az hitre. Es ez nemis czuda. Mert mivelhog az Evangelium az megengesztelésnec főlgalattya, semmi egyéb elég erős bizonsága az Istenec mi hozzánac való joakarattyánac ninczen, az mellynec megemesztését az Hit megkivánnya.

Annakokaért mikor azt mondgyuc hogy az Hitnec az Kegelemből való igéreteten kellyen fundaltatni; nem tagadgyuc azzal, hogy az hivec az Istenec igéjét egéflen és éppen el ne fognác és vennéc; hanem az irgalmasságnac igéretit tessüic az hitnec igaz és tulaydon tzellyájul. Az miképpen azért hogy az Hivekne az Istent bizonyára az bünökne úgy mint igaz itélőjenec és bösüallójanac kelly esmernie: és ugyan mégis tulaydonképpen az ő atyai engedelmeségére néznc: mivelhog ő azoknac megtekintésekre úgy iratic meg, mint olly Isten az melly igen jó, kegyelmes, és az haragra kesedelmes legyen, nagy irgalmasságu, minden emberekhez felid es jókedvö, ki az ő irgalmasságát kiterjesse minden ő dolgaira.

30 Nemis gondoloc itt az Pighiusnac és hozzá hasonló ebeknec ngarásfokkal ez ellen az mire mi mostan tanitottunc; hogy tudniillie az Hit az

Rom. 10. v. 8.
Rom. 1. v. 5.
& v. 16. 17.

2. Cor. 5. v. 18.

Pfal. 86. v. 5.
& Pf. 103. v. 6.
& Pf. 145. v. 8.

Heb. 11. v. 7.

Hit az Isten ígéjében tulay donképpen az Kegyelemnec ígéretire nézzen, mintha mi azzal az hitöt meg faggatnóc, és abbol czac egy darabot tartananc meg. En megengedem, az mintelőb mondám, hogy az Hitnec közönséges tekintése (az mint őc főlnac) az Istenec igazsága legyen: akar ő fenyegeffen s' akar kegyelmet ígérjen. Annakokaért tulay donitya az Apastal azt az Hitnec, hogy az Noë ez világnac veszedelmétől mikor még nem láttatnéc, félt legyen. Hogyha azért az jó vendő büntetésnec féltelme, (ugymondnac az Sophistác) az Hitnec czelekedeti vólt, tehát az fenyegetések nec, kic kel az Isten fenyegetiaz bűnösöket, az Hitnec előadott megírásából nem kell kirekesztetni. Ez bizonyára igaz, de az elfordító méltatlan terhel nec minket; mintha tagadnóc mi azt, hogy az Hit az Isten ígéjének minden tziékelyeit néznéje. Mert mi czac imez két dolgot akarjuc megmutatni; Hogy az Hit soha addig meg nem álhat, valamiglen az Idvőségnec kegyelmec ígeretén nem leend fundáltatva: Annakutanna, hogy mi az hitnec általa az Istenel különbé nem hanem ugy engedtetünec meg, hogy ő minket az Christussal őc befoglal és egygétéfen. Mind kétő méltó meggondolatra. Mi olyan hitot keresünec, az melly az Istenec fiait, az megvetőttektől, és ez Hivőket az nem Hivőktől különböztetése és elválása. Ha azért valaki hiszi azt, hogy az Isten mindent méltán parranczol, valamit ő parranczoland, és igazánis fenyeget, czac azért hivő ember nec kellé annac neveztetnie? Semmiképpen nem. Nincz annakokaért állandosága az Hitnec, hanemha az Istenec irgalmasságán vagy on fondáltatva. Miért főlunc pedig mi mindnyájan az Hitről? Nemde nem azerte, hogy az idvőségnec utát tudhassuc? Miképpen vólna pedig idvözítő Hit, hogy hanem egyedul azert, hogy minket az Christussal kegyelmében juttat és abban béplántál. Ninczé azért semmi illetlenség abban, hogy mi az Hitnec megírásában az ő kiváltképpen való czelekedetire ilyenképpen tartunc és nézünec, és az köz hitnec megkülömböztetéséjül tesszuc azt az esmértető jegyet, az melly az Hivőket, az hitlenektől megválasztja. Végezetre ninczen az gonosul iregykedőknec ez tudománban mit rongyolnoci, ugy hogy minket fedven, egyferrmind Sz. Páltis ne feddenejéc, kiaz Evangeliomat tulay donságképpen Hitnec ígéjének nevezzi.

Rom. 10. v. 8.

Psal. 9. v. 11.

Psal. 119. v. 43.

31 Innét pedig ísmet azt hozzuc ki, az mi az előtt megmagyaráztott, hogy az Hitnec nincz kevesbé fűksége az Igére, mint az gyümölcsnec hogy fűksége vagy on az fánac eleven gyökerére. Mert senki egyéb nem, az mint David bizonyitya, hanem czac az oc reménhetnec az Istenben, az kic az ő nevét esmeric. Ez az esmeret pedig nem fűrmazic akar melly képzésből és gondolatból; hanem onnét, hogy az Isten ön maga bizonsága az ő kegyes

ő kegyes akarattyanc. Mellyet az Proféta másuttis erőffit; mondván: Az te idvözítésed legyen ennékem az te igéd ferint: Ísmét, Az te igédbe reménlec, Idvözitis engemet. Holott ember nec e fében kel venni, mint nézzen az Hit az Igére, az honnét ofrán az idvőség következie. Ezenközben mindazaltal nem rekesztuc ki az Istenec minden hatóságát: az mellyhöz hogy ha az Hit nem támaszkodnec, soha az Istenec meg nem adná az ő neki illendő tiszteléseget. Láttathatnéc f. Pál valami köz és kicziny dolgot befélleni az Abrahámtól, midőn mőnd: Hitte azt az Abraham, hogy az Istenec, az ki megígerte az áldott magot, hatalma legyen annac meg-teljesítésére. Másutt ísmet ő maga felől mondgya; hogy tudom kibe hittem, és bizonyos vagyoc benne, hogy annac hatalma vagy on az ő nála le-tőt kinczennec megtartására, mind amaz napig. Ha pedig kiki magában jól meggondallya, mennyi kételkedési érkezenec neki büntelen az Istenec hatalma felől, az olyan eléggé megismeri, hogy az ki azt az mint méltois nagynac tartya, tehát az, az Hitben nem keveslé őregbedett meg. Mindnyájan megvallyuc azt, hogy az Isten mindent megczelekedhetic az mit akar. De mivel hogy minket akarmelly kicziny kísértetis az ő zördülésével ugy elbolgat, rőtent és megráz. Innét nyilván vagy on hogy mi az Istenec mindenhatóságából el fakaftunc, midőn az ő hatalmánál, fellyeb vonfuc azt, az mivel az Satan az Isten ígérte ellen fenyeget, és, zörgölődic. Ez az oka, miért Esaias, midőn az idvőségnec bizonyos vólrát az nép nec fivében akarná bényomnia, hogy olly nagyságosson és diczőségeffen állyon az Istenec megmérhetetlen nagy hatalmasságáról. Ugy tettic néha, midőn arról kezdett főlni, hogy az Isten megboczátya az ő bűnket, és őket kegyelmébe vessi, mintha másuvá térülne és me fte kikerengene, azt fámálván elő, melly czudálatosképpen vezérlye és igazgassa az Isten az mennyet és földet, az terméketnec egész folyásával egyetembé: de ugyan még sem mond semmit, az mi az dologra és ez jelen való környülá-lásra ne főlgálna. Mert ha hol az Istenec hatalma, az mellyel ő minde-neket megczelekedhetic, az mi fűmeink eleibe nem tudókluc, tehát az fülec az ígét nem örömeft és igen hitványul vessic bé, avagy czac köz nec és nem elég beczületesnec tartyac. Add hozzá aztis, hogy itt az munkálkodó hatalom mutatáséc elő, mert az Istenesség, az mint egyébütt megláttuc, az Istenec hatalmát mindenkoron czelekedetre és vele való élésre igazitya és fűlja: kiváltképpen az Istenec imez dolgát vessi maga eleibe, az melly által azt bizonyitya hogy ő Atyanc legyen minekünc. Innét emlitetic az Sz. Írásban olly gyakorta meg az megfűbadítás, az mellyből az Izraelitác megtanulhatnéc hogy az Isten az idvőséget öröcké megőrizi, az mellyet egy fter onékie megfűberzett és adott. Szent Davidis tulay don

Rom. 4. v. 21.

2. Tim. 1. v. 12

Eccc

Pál. 143. v. 5. példájával int benünket, hogy azoc az jótétemények, az mellyeket az Isten külön kineckinec megmutattott, annak utánna ostan az hitnec megerősítésére mindenkoron hathatóc legyenec: Sőt midön ugy tettzenec minhaminket tellyeséggel elhagyott volna, killyeb és meffeb kelly ollyankor az mi értelminket nyuytanunc és terjesztünec, hogy az ő előbb megmutatott régi jó tétémenyei minket jó réménségre és bizodalomra emellyenec fel és gyamolitsanac, az mint más egy Soltárban meg vagy on írva: Megemlekezem az régi napokra; Meggondolom minden te dolgaikat. Isinet megemlekezem az Urnac czelekedetiről, és az ő elciről fogva való czudairól. De mivel hogy az igenélkül mind elenyefic, valamit mi az Isten nec hatalmagságáru és az ő dolgairól értünec és meggondolunc, nem oknélkül mo adgyuc tehát, hogy semmi Hit addig jelen ninczen, mig nem az Isten az ő kegyelménec bizonság tétéle által mi előnkbe nem világosit. Itt mindazáltal kerddhetne valaki, mit kellyen az Sára és a Rebecca felől tartani, mellyec mindketten, az Hitnec, (az mint megtettzic) buzgoságátul inditván, az igénec rzellyen kívül léptenec. Midön Sára az megigert örökös magnac kivánsága miatt gerjedezvén, az ő szolgáló leányát adta az ő férjénec feleségül. Hogy sokképpen ebben nem vétkezett volna, tagadhatatlan dolog. De én mostan czac ez egy fogyatkozást mutatom meg, hogy ő az ő buzgo indulttyától elragattván, az Isten igéjénec határában magát meg nem tartotta. Mindazáltal ugyan bizonyos az, hogy ez az nagy kivánság az Hitból származott legyen. Midön Rebecca Isteni jelenség által bizonyosá tetetic az ő fiának Jácobnac elválastása felől, nagy ravaszsággal segiti elő annac megáldatását: Meg czallya az ő férjét az Isten kegyelménec szolgálás és bizonságát, fiát arra kénseriti, hogy hazudnia kellyen, sokféle álnoksággal és czalárdsággal megvesztegeti az Isten nec igazságát. Végezette czufságra vetvén az ő Igéretit, azt az mennyiben ő rayra áll, tellyeséggel eltörli. Es mindazáltal ez a czelekedet akar melly gonos és feddendó legyenis, nem lótt mindeneftül fogva Hitnélkül: Mert soc hirtelen való ütkezeter kellett meggyóznie, holott azt olly keményen hívánta, az miez földi hasonnac reménségenélkül való, és soc faratsággal és veszedelmeckel volt tellyes. Az miképpen Isac Patriarchátis az miatt nem fosztyuc meg minden Hittül, hogy ő finte azon Isteni jelenésből, az els ő fülötti méltóságnac az kissébbikre hozása felől bizonyosá lévén, de ugyan még sem fűnt meg az ő öregbic fiának inkább kedvezni és azhoz inkább haytani. Ez példac azt tanittyac bizonyára, hogy az Hittel gyakorja vétec egyeledic öfve, de ugy hogy mindenkora Hit vegyen azért erőt, hogy ha az igaz és valófagos Hit leend. Mert az miképpen az Rebecca nac ez kiváltképpen való vétke, az áldásnac munkalkodását el nem hártotta

totta és femmivé nem tótte: Azonképpen az Hitót sem tórlótte el, az melly közönséggel regnált az ő elmejében, és kezdetis oka volt annac az czelekedetnec. Nem kiczinnyé mutatta pedig itt ki Rebecca, melly czufamékony legyen az emberi elme az igaz utról való elhaylásban, mi helyen czac valami kiczinket engedendis meg magánac. Noha azért az fogyatkozásoc és az erőtlenség, meghomályosittyac az Hitót, de azt mindeneftül fogva ki nem óltyac. Ezenközben megintenec ezek minket, melly forgalmatosan és tartózkodva kellyen minékünec az Isten nec háyjátul és hávatul függenünec: és egyetemben megerősittyac az mit mi tanítottunc, hogy az Hit elfollyon és hullyon hogy ha az Isten igéjén nem leend fondáltatya. Az miképpen Saranac Izaaknac és az Rebeccanac elmejei az ő eltérégekben könnyen elmultanac volna, hasonlatanná és hiába valócká löttenec volna, hogyha az Isten nec titkos zabolazásával és vezérlésével, az igehöz való engedelemben meg nem tartattanac volna.

32 Visontag nem oknélkül rekesünec be minden igéreteket az Christusban: mivel hogy fient Palis annac esmeretiben rekesiti bé az egész Evá-
Rom. 1. v. 17.
2. Cor. 1. v. 20
vangeliomat, és másuttis arra tanit, hogy az Isten nec minden igéreti, valamennyi fokak azoc, de ő benne mind Ugyanoc és Amenec. Melly nec kéf oka, fient előtt vagy on, Mert midön az Isten valamit igér, azzal az ő jóvóltát mutattya meg: ugy hogy czac egy sinczen az ő soc igéreti között, az melly bizonsága nem volna az ő szerelménec. Es semmi abban nem jár, hogy az Isten telnec midön az Isten jóvóltánac nagy és fűntelen való jótéteményivel bétóltetnec annál nehezebb iteletet vonfnac magokra. Mert mivel hogy oc meg nem gondollyac, sem meg nem esmeric, hogy ő nekic ez jótéteményec az Urnac kezéből jöjjenec, avagy ha valamikor megismerikis az ő jóvóltát; mindazáltal magokban meg nem gondollyac, azoc által azért az Isten nec irgalmasága felől, oc jobban nem tanitathannac mint az oktalan barmoc az mellyec az ő rendeknec alkolmatosága fterint, az Isten kegyes jóvóltánac finte azon gyümölcsét vesic, de még sem esmeric és nem értic. Az sinczen az mint meg mondóc, ez ellen, hogy, mivel oc az nekic rendelt igéretet megvetic, onnon magoknac ennekokaert annal nygyobb büntetést vonnyanac nyakokra. Mert noha akkor mutatódic ostan meg az igéretk nec ereje, midön mitölünec Hittel bévétetnec: mindazáltal azoknac igazsága és tulaydonsága, az mi hitlenségünec és haládatlánságunc által soha el nem tórlóttic. Mivel hogy azért az Ur Isten az ő igéretivel, az embereket nem czac az ő jóvóltánac gyümölczeinec elvételére indittya, hanem annac meggondolattyarais

hivja és édesgeti, ilyenképpen egyfelmind nékic az ő szerelmétis esmer-
niec adgya. Annakokaért ísmeg arra kell mennünc, hogy mindenig ígér-
et bizonysága legyen az Istenec mi hozzánk való szerelmének. Arról pedig
ninczen semmi viskavonyás, hogy senki az Istentől nem szerettetic az Chri-
stuson kívül. ő az szerelmes Fiu, az mellyben lakic és megnyugfic az Atyá-
nac szerelme, és ostán ő tőle öntetic mi reánc: az mint s. Pal tanit, hogy mi
Kegyelmet nyertünc az szerelmesben. Szükség azért hogy az ő eledézéfe
által sármazzéc és jöjjon az mi reánc. Annakokaért nevezi az Apastal
egy helyütt ötet mi békeségünk nec: masuttis pedig, olly Kötés gyánánt ad-
gya ötet mi elönkben, az melly által az Isten az ő atyai jóvóltával mi ve-
lüncc öfvekörtetic. Ebből következie, hogy ember nec ő rea kellyen se-
meit vetni, valamennyiféle minékünc akarmelly ígér-
et adatic elönkbe: és hogy s. Pal sem illedenül tanitsa azt, hogy minden ígér-
eti az Istenec, akarminemüec azoc legyenec, ő benne erőstítet nec meg, és tellyeséd nec
bé. Ezzel egynéhány példac ellenkez nec. ugy mond nec őc: Mert nem
hihető dolog, hogy az Syriai Naaman, midön az Isteni sólgálatnac igaz
mondgyát kérdezné az profétátul, az közbejárónac esmeretire tanitatott
vólna: de mégis diczertetic az ő Istenes vólta. Azonképpen Cornelius az
Romaipogány ember, alig tudhatta, az mi nem minden Sidoknac vólt
tudtokra, és azis czac homályosfan, mégis az ő Alamisnái, és imádsági ked-
vesec vóltac az Istenec: Es az Naaman áldozatiis az profeta feleletü által
helyen hagyattanac és javallattattanac, az mellyet hitnélkül egyiec sem ve-
hetted el. Hasonló értelmü az komornic dolga, az mellyhöz Philep Apastal
küldetett vólt. Az kinec ha semmi Hiti né lott vólna olly nagy meffé föld-
re való uti farabságot annyi költséggel fel nem vótt vólna, könyörges nec
okáért. Maga lattyuc melly igen kimutatgya az ő tudatlanságát az Közben
járóul, midön az Phileptől kérdezné. Es bizonyára megengedem, ho-
gy azoknac, Hitöc némelly réffe serint beakasztalt hit vólt legyen, nem
czac az mi az Christus semélyét nézi, hanem az mi az ő erejét és az Atyá-
tofrea bizott tistit illetiis. Ezenközben bizonyos az, hogy az kezdetet
megtanultac, az melly önékic az Christusnac noha igen kevesé de izeli-
tésér adta, Es neistelesécz minékünc uyságnac, vagy valami ritka dolog-
nac. Mert egyébkint ez komornic, olly meffé földről Ierusalembe vala-
melly esmeretlen Istenhöz nem sietett vólna. Es az Cornelius minekután-
na egyser az Sido Religior bévötte, nem mulatott annyi időt ugy el, hogy
az igaz tudomannac valami kezdetit meg nem tanulra vólna. Az mi az
Naamant illeti, igen illetlen dolog lott vólna, holott ő néki az profeta
kisedő dolgokat meg paranczolt, hogy ha az fob tzikelt elhagatta vólna.

Noha

Matth. 3. v. 7.
&c. 17. v. 5.
Ephes. 1. v. 6.
Ephes. 2. v. 14.
Rom. 8. v. 3.
Rom. 15. v. 8.
A. G. 10. v. 31.

a. Reg. 5. v.
17. 18. 19.

A. G. 8. v. 27.

Noha azért az Christusnac czac igen homályos esmereti vólt ő közöttöc,
de ugyan nem olly hasonló az igalsághoz, hogy tellyeséggel semmi nem
vóltvólna: Mert gyakorlottac magokat az törvényi áldozatokban, az
mellyek nec az önnön végeckel, vagy tzellyockal az az, az Christussal kel-
let, az pogányoknac hamis áldozattyoktul megválastatni.

33 Es bizonyára ennek az egyigyü magyarázatnac, az melly az s. Irás-
ban vagon elöttünc, bőven elég nec kellene lenni ez dolognac méltó hi-
tél szerzésere, hogyha az mi vakságünc és kemenynyaku vóltünc nem el-
lenzené és nem akadek ozná. De mivel hogy az mi elmenc haylandó az hivi-
ságra, soha nem ragaszkodhatic az Istenec igazságához, és mivel hogy tom-
pa czac vaklandófan látgya annac világosságát. Annakokaért az igé-
vel, az s. Lék nec megvilágosítasánélkül, semmi véghez nem vitetic.
Inné az is nyilván vagon, hogy az Hit fellyül halladgya az emberi értel-
met. Nemis elég, hogy az értelem az s. Lék által megvilágosítatott,
hogyha az Szüvis annac erjével meg nem erőstítetic és gyamolítatic.
Melly dologban az Papiszta Iskola Tanitóc felötte igen tévelyeg nec, az
kic azt alitgya, hogy az Hit köz javallása az Isten Igejének, az melly javal-
lás czac az puzra esmeretből állyon. az sziv nec pedig bizodalmat és bizo-
nyos bátorságát elkerülic.

Annakokaért mindkéreppen az Istenec kiváltképpen való aján-
dékac az Hit, elsőben, hogy az ember nec elmeje megvilágosítatic az Isten
igalságának megértésere: Annakutánna hogy az Szüvis abban megtattat-
tic és megerősítetic. Mert az s. Lélec nem czac elkezdöje az Hit nec,
hanem öregbitis azt rendserint való nevedésfel, miglen minket men-
nyorság baviend. Megörizd, (ugymond s. Pál) az elteretött jó kinczer,
az bennünc lakozó s. Lék nec általa. Ha pedig valaki azt veti elő,
hogy azon Apastal mondgya hogy az Szent Lélec az Hit nec prédikállása
által adatic, az ollyan ellenvetésre könnyü az felelet. Hogyha az s. Léle-
k nec czac egy ajándékac vólna, tehát illetlenül mondat nec az ő tőle, hogy
az Lélec az Hitből sármazzéc, az melly hissem adoja és oka az Hit nec: De
mivel hogy az Hit nec azt az ajandekát diczéri, az mellyel az Isten az ő an-
nya s. Egyházat ékesíti, és az hit nec megörégitése által az tókellelesse-
re viski, tehát nem czuda, ha ez illyen ajandekot az Hit nec tulaydonitgya,
az melly hit minket annac az ajandék nec elvételére elkéfit. Imez bizonyá-
ra az legczudálatosb tzikel nec tartatic: midön ember azt mondgya, ho-
gy senki nem hihet az Christusban, hanem ha adatic ő néki hogy hiheffen.
De ez egy réffent azért vagon, hogy meg nem gondollyac, sem az minemü-
titkos és mélséges az mennyei bölcseség, sem azt melly igen nagy legyen
az emberi erőtelenség, az Isteni titkoknac megértésere: Egy réffent azért

2. Tim. 1. v. 14
Gcl. 3. v. 2.

is, hogy őc az Szűnec erősfégét, és erős álhatatofságát, az az, az Hitnec legfőb réfét nem tekintéc és meg sem gondollyác.

34 Sőt mivelhogy az embernec akaratyát, (az mint fent Pál prædikall) senki meg nem tudhattya, hanem czac az embernec ő magánac lelke, az melly ő benne vagyon; mint lehetne az ember az Isten akaratya felől bizonyos? Es ha az Istennece igafsága mi nálunc azokban az dolgokbanis rántorog, az mellyeket semünkkel jelen latunc, hogy lehetne arra erős és álhatatos, midőn az Ur Isten olly dolgot igér, az mellyet semmi sem nem lát, és az embernec elméje sem foghattya meg? Olly igen lerohan azért it, és elfogy az emberi bölcsesség és elméség, hogy az Urnac Iskolájában első lépés legyen az nevedésre az ő tőlőc való elfakadás: mert azoc által, mint egy előnkbe függesztett fődél által ugy megakadékozatarunc, hogy az Istennece titkait ne láthassuc; az mellyec eggébnec nem, hanem czac az czeczemő kis gyermekz keknec jelentetnec meg. Mert az test es az vér nem jelenti meg, és nem is érti meg az lelkes ember, azt az mi az Léleké: sőt inkább az Isteni tudomány merő bolondság ő neki, mert lélek ferint kell megitiltetni.

Annakokaért fűkséges az fent Léleknece segedelme: sőt inkább czac egyedül munkálkodic itt az ő ereje. Ninczen czac egy emberis, ki az Istennece értelmét megésmerte volna, avagy őnéki tanác adója lótt volna: de az Lélec mindenekezt meg tudakozic, még az Istennece mélségétis. Ez Lélec által vagyon, hogy mi az Christufnac értelmét tudgyuc. Senki nem jöhet én hozzám, (ugymondó) hanem ha vonandgya azt, az atya, az ki engemet boczáttott. Annakokaért valaki az Atyátul hallott és tanult az jö en hozzám. Nem hogy az Atyát valaki látta volna, hanem egyedül czac az, az ki az Istentől boczáttatott. Az miképpen azért hogy mi semmimódon az Christushoz nem mehetunc, hanem ha az Istennece lelke által vonyattatunc: Azonképpen midőn vonyattatunkis, az mi okofságunkal és elménkkel minden mi értelmünken fellyül emelretunc. Mert az ő tőle megvilágosítatott lélec, mint egy uy és élefsen lató semet nyer, az mellyel az mennyei titkokat megláttya, az mellynec fénye által annak elötte ő magában megvakiratott volt. Es bizonyára, midőn az embernec értelme, az fent Léleknece fénye által megvilágosítatott, ugy kezdi oftán előferis megizelni és kóstolni az Istennece orfágára néző dolgokat: holott annakelőtte azoknac elkezdésére merő kába és bolond vala. Annakokaért midőn Christus az ő Orfágánac titkait az két tanítvánac jelesfen kimagyarázza, semmit addig nem hafnál, miglen az ő értelmeket meg nem

Luc. 24. v. 27. vs.
Ioan. 16. v. 13.

nem nyilatkozattya, hogy értséc az Iráfokat. Azonképpen noha az Apasztaloc, az ő Isteni fáya által voltac tanitatván, de mégis az Igafságnac fent Lelkét kellett nékiec boczatani, az melly őnékiec fiata azon tudománt ihlettne elméjekbe, az mellyet fűleickel hallottanac. Az Istennece igéje jöllehet ollyan mint az fényes nap, melly mindenekezt világosit, az kiknec prédikáltatic, de minden gyümölcs nélkül az vakoc közöt. Mi pedig ez akránt természetünk ferint mindnyájan vakoc vagyunc: annakokaért az ige nem járhattya által az mi elméinket, hanemha az belsőképpen tanító mester, az fent Lélec, az ő megvilágosítáfa által ahoz utat nyitand.

35 Másutt, midőn az Terméketnec romlottságáról volt az Tanuság, tellyeségsen meg mutattuc, melly igen nem alkotmatossoc az emberc az hivéste. Annakokaért nem akarom az Keresztyn olvasot, annac az tanításnac is meg előhozásaval terhelni és unakoztatni. Elégedgyunc meg czzel, hogy, midőn fent Pál, az Hirnec lelkét nevezi, az Hitet ön magát értse, az mellyel mi az fent Lélektül ajándékozatarunc, és az mellyet mi nem az természetül birunc. Azert könyörög hogy az Isten az Thessalonika béliekben eltöltse minden ő jókedvet és az Hitnec ezelekedetit az hatalomban. Az holott tagadgya azt, hogy az Hit az embernec tulaydon indultatyából való legyen, mikor azt Istennece ezelekedetnec nevezi, és olly diczséges nevezettel ékesíti, az mellyet hozzátessen, midőn azt Istennece jó kedvénc hja: és még ezzel meg nem elégsic, hanem aztis hozzá adgya, hogy az hit jelensége az Isteni hatalomnac: tudni illic az Corinthusbeliekhöz, holott azt mondgya, hogy az Hit nem az emberi bölcseségtől függ, hanem az Léleknece hatalmán vagyon fundaltatva: Az külső czudaterelekről föl jöllehet; de mivelhogy az megvetöttec azoknac meglátáfa vakoc, őfvefoglallya az belső peczettelis, az mellyről másutt emlekezic. Es hogy az Ur Isten ez illy diczséges ajándékai által, az ő bővséges jóvóltát annyival beczületesbé tegye, nem méltoztatt azzal minden egy rakásban elegyitött embereket, hanem kiváltképpen való szabad kegyelméből ofrogattya, az kiknec akarja. Mellyről ez előtt bizonságokat hoztunc bé. Mellyeknec hívséges Magyarázója az fent Agoston azt kiáltya; Hogy az mi Idvözitunc minket megtanítana arról, hogy fiata ő magais az Hit, ajándéc legyen, és nem érdem: Senki nem jö (ugymondó) én hozzám, hanem ha az én atyám vonfa őtet, és az kinec az én atyámtól adatic. Czudálatos dolog az, hogy ketten hallýác; az egyic megveti, az másic felmegyen: Az melly megve-

2. Cor. 4. v. 13

2. Thef. 1. v. 11

Aug. de verbis Apost. lib. 2. Ioh. 6. v. 44.

megveti, ő magának tulaydonítsa, az ki felmegyen, ne tulaydonítsa azt magának. Es ma futis, Miért hogy egy nec adatic, s' máfnac nem? Nem fégyenlem kimondani, hogy, Ez az Kereszt nec mélsége. Az Istennec Itilete nec, nem tudom mellyik mélségéből, az melly ő itilete nec mi végére nem mehetünc, fármazic minden mi tehetségünc. Az mit tehetec, látom azt, de honnét tehetem, azt nem látom: Czak hogy mégis annyira látoc, hogy latom az Istentől lenni. Miért vonfa azért ezt, s' amazt nem vonfa? Soc az ennékem. Feneketlen mélység ez; az Kereszt nec mélsége ez. Az czudalkozás miatt felkiálthatoc, disputálással meg nem mutathatom. Summája erre megyen, hogy mikor az Christus az ő Lelké nec hatalma által, minket az Hitelre megvilágosít, minket egy kereszt mind az ő teste beis beölt, hogy minden ő javaiban részesec legyünc.

36 Ennekutánna, ez vagy on még hátra, hogy ugyan az fivbe plántalassac, az mit az értelem megfogott. Mert az Isten igéje hitel még bé nem vétetött, hogy ha fen az agyvelőben leveg; hanem midőn alati az fivbe bégyökerezött, úgy hogy győzhetetlen erős legyen, mindenféle kísértetek nec megfenyvedésére, meggyőzésére, és elkergetésére. Hogy ha igaz azért, hogy az mi elménk nec igaz értelme, az Isten lelké nec világosítása legyen, tehát az ő hatalma fockal inkább megtettic az fiv nec illy megerősítésében; az mennyivel tudhüllic, nagyob az Szü nec hitlensége, az elmé nec vakságánál, és az mennyivel nehezebb az fiv et megbátorítani, hogy nem az értelemmel valamit megfismertetni.

Annakokaért olyan az fent Lélec mint az peczét, azoknac az igéretetek nec az mi fiv eink ben megpeczetlésére, az mellyek nec bizonyos voltat annakelőtte benyomta volt az mi elménk be; és mint egy zálogas azoknac megerősítésé nec és gyamolításánac. Minekutánna hittetec (ugy mond az Apasztal) megpeczeteltetted az igéretetek nec szent Lelkével, az melly záloga az mi örökségünk nec. Látodé miképpentantit, hogy az szent Lelek által, úgy mint egy peczét által jegyeztesse nec meg az Hivök nec fiv e? Hogy ezen okért is nevezze azt Igéret nec Lelké nec, mivel hogy az Evangeliumat minálunc kétségte lenné téfii. Azonképpen az Corinthus bélicke hozis. Az ki minket megkenött (ugy mond) az Isten az, ki minket megis peczételt, és az Lelek nec zálogát adta az mi fiv eink be. Más helyen ismét, midőn az reménség nec bizodalmaról és bátorságáról szól, az reménség nec fundamentomájul téfii az Lélek nec zálogát.

37 Nem felejtetté pedig mégis el az mit iment mondtá; és az melly nec megölekezettire minket az minden napi példais int, tudniüllic, hogy az Hit

loc és

loc és különbkülömb kísértetekkel, somorusággal és inséggel inditatassac meg: úgy hogy az Istenes Kereszté nec fiv oc igen ritkán legyene nec nyugodalmasoc avagy nem mindenkor élhet nec allapattyoknac czendésével. De mindazáltal akar mennyi ostromlásoccal óczázzatassanak, avagy kiufnác az kísértetek nec dühösködő tengeréből, avagy pedig erőssen megállanac az ő rendekben. Bizonyára ez az bátorság egyedül tartya és otalmazza meg az Hitet: midőn azt keményen fogjuc és erőssen tartjuc, az mi az Soltárban mondatic: Az Ur az én otalmam, én Segedelmem az fűkségben. Annakokaért nem felünc, ha finte ez föld megrendülneis, és az hegyec az tenger nec középebe hanyattatnakis. Ez fetermetes czendéség másuttis meg diczirtetic: En lefeksem és alu som, és ostan felis kelec, mert az Ur nac gondgya vagy on réám. Nem ugy hogy, mindenkoron egyaránt való öröme, és fűntelen jól volt volna David nac dolga: hanem az mennyire ő az hit nec mértéke fterint az Istennec kegyelmét érzené és kostolná, azon diczekedic, hogy mindeneket röttenetlen megvesse, valamit az ő elméjé nec békeségét háborithatná. Azért hadgya az Irás, hogy megnyugodgyunc, midőn minket az Hitre akar inten: Az mint Esaias profetanál: Az reménségben és vesteghalgatásban az ti erőlségtec. Es az Soltárban: Vestegségbe legy az Urban, és várjad őtet. Az mellyel eggyez az Apasztal mondá fii az Sidokhoz irt levélben: Szükség néktec az békeséges türes, &c.

38. Innét megtilhetni, melly ártalmas legyen amaz Papista Scholai tudomány, hogy mi az Istennec mi hozzánac való kegyelme felől, semmi bizonyostkülömben nem állatharunc, hanem az jó erkölcsözökről való alitásbol az mint kiki magát nem itili kegyelemre méltatlannac. Hogyha az czelekedetekből kellene megtilni, minemü kedvel legyen az Ur Isten mi hozzánac, megvallom bizonyára, hogy czac egy igen kiczinnyé sé aránzhatójoc meg. Mivel hogy pedig az Hit nec, az kegyelem igyenes igéretivel kellyen eggyet érteni, tehát az kételkedés nec semmi helye itt meg nem hagyatic. Mert miczoda bizodalommal fegyverkezettethetőc, kérdlec, mi magunkat az ördög ellen, hogyha imez okvetéssel itilendgyük az Istent mi hozzánac kegyelmé nec, ha mi az mi tista fent életünkkel azt megérdemlyüc? De mivel hogy ezt az ő tulaydon helyén forgattuc meg, mostan bővebben rólla nem főloc, főképpen mivel hogy elég nyilván vagy on, hogy semmi az Hit nec nincz olly igen ellene, mint az bizotalan alitás, avagy valami egyéb, az mi hasonlo az kételkedéshez. Es felőtte igen fégyen vallottul tekeric óczide az Salamon Prädikatoránac bizonságát, az mellyet fűntelen fajokban forgatnac: Senki nem tudgya, hogy ha gyűlölségre avagy fteretetre legyen méltó.

Ffff

Pfal. 46. v. 3.
Pfal. 3. v. 6.

Esa. 30. v. 15.
Pfal. 37. v. 7.
Heb. 10. v. 36.

Eph. 1. v. 13.

2. Cor. 1. v. 22
& cap. 5. v. 5.

Ecc1.9. v.1.

Mert hogy azt elhagassam, hogy az az hely az köz tolmáczolásban igen hitványul fordítatott meg, de mindazáltal czac az gyermekeknel sem lehet az elröytetvén, mit értfen Salamon ezeken az igéken: Tudnillie, Hogyha valaki ez világon az dolgoknak jelen való állapattyaól és folyásabol akarná megítélni, melly embereket gyűlölyön avagy feresszen az Isten, az olyan nyilván hiába munkalkodnéc, és magát hasontalanul farasztaná: Mivelhogy az jó ferencze és az nyomoruság egy aránt éri mind az igazat, és mind az istentelent: finte ugy azt az ki az Istent foglallya, mint azt az ki őtet megutallya. Az honnét következie, hogy az Isten nem mindenkor ferelmét jelenti azokhoz, á kiknek minden dolgokban ferenczes előmenetelt enged: sem pedig haragját nem mutatya azoc ellen az kiket ő fanyargat. Es ezeket befelli Salamon az emberi értelem hijába valóságának feddésére, mivelhogy az legfőb és legfűkségesb dolgoknak tudásában olly tompa és bolondos. Az miképpen hogy czac egy kevéssel az előttazt irta vala. Hogy az ember nem tudná megválastani, mint kellyen az embernek lelkét, az oktalan állat Lélekzetitol megkülömböztetni, mivelhogy az is finte ugy láttatic kimulni. Az ki innet azt akarná ki hozni, hogy az Lelkec halhatatlanságáról való tudomány, az mellyet mi valunc, czac valami bizonytalan vélekedésből áll, nemde nem méltán tartatnék az olyan megbódultnac és balgatagnac: Immár azért efszen vadnaké azoc, az kic azt állattya, hogy az Istennek kegyelme tisztán nem bizonyos, mert annac semmi bizonyos vólta, nem tapasztaltathatic és éreztetheric meg ez jelen való dolgoknak testi megfémléséből.

39. Immár pedig hamis okát kerefic, hogy vakmerő kinyefség vólna, ha valaki az Isten akarattyanac kétségnélkül való esmeretit tulaydonítaná magának. Ezt bizonyára én meg engedném nekic, hogyha mi annyit tulaydonítanác magunknac, hogy az Istennek megfoghatatlan tanácsát az mi vékony értelmünknek akarnóc alája vetni. Holott pedig egy általlyába mondgyuc fent Pállal, hogy mi nem ez világnac lelkét vettuc el, hanem azt az lelket, az melly az Istentől vagy on, az melly által megésmérjuc az jókat, az mellyek minékünc az Istentől ajándékoztattac: mit morgolodhatnac ugy ez ellen, hogy az Istennek lelkét gyalázatosán ne káromlanájác? Hogyha azért az ő Jelenségét hazugságnac, avagy bizonytalannac, vagy kétségesnec tartya, rettenetes isteni káromlás az: mit vétünc tehát mi, midön azt bizonyosnac tanittyuc lenni? De őc azt kiáltya, hogy az sinczen nagy vakmerüségnélkül, hogy mi az Christuñac lelkével mérünc diczekedni. Ki hinné azt el, hogy cz embereknec, holott ez egész világ tanító mestereinek akarnac tartatni, gorombaságoc illy nagy és temerdec legye.

legyen, hogy őc az Religiónac czac az első kezdetibennis illy oczmányul tévelyogjenec és botorkázzanac? En nyilván nem hinnem, hogy ha az őnnön Iratoc nem bizonyítanác, az mellyec kezünknel vadnac. Szent Pál egyedul czac azokat hja Isten fiañac, az kic az ő lelkétül inditannac és vezéreltetnec. Eze pedig azt akarja, hogy az Isten fiañ, az ő magoc Lelkétül inditassanac, és semmi isteni lelkec ne legyen. ő arra tanit hogy mi az Istent atyánk nac nevezzuc, midön illyen főt az fent Lélec mond előnkbe, az melly fent Lélec egyedul tehet bizonságot az mi lelkünknek, hogy mi Istennac fiañ vagyunc: Eze pedig, noha az Istennec segítségül hívásáról senkit el nem verne, de az lelket ugyan elrándittyac, az mellynek igazgatasából igazán kellene őtet segítségül hívnioc. Tagadgya f. Pál, hogy azoc Christus fólgaivólannac, az kic az Christus lelkétül ~~szó~~ vezéreltetnec. Eze pedig olly Keresztységet költene, az mellynek nem fűkséges az fent Lélec. ő minket az idvösleges felámadásnac semmi reménységével nem vigasztal külömben, hanemha az fent Léleknec bennünc való lakását érezzuc: ezek pedig olly reménséget álmodoznac, az melly ez illyen megérzéstül utes. De talám azt kezdic felelni, hogy őc nem tagadgyac, hogy nekic azzal meg kellyen ajándékoztatnioc: de azonban nagy emberséges alázatóság azt meg ne esmeri.

Mit akar tehát fent Pál azzal, hogy meghadgya az Corintsbéliek- nec, hogy magokat megpróballyac, hogyha az Hitben vadnaké, és megvilgallyac, hogy ha vagy oné náloc az Christus: és utánna veri, Hogy valaki azt meg nem esmeri, hogy ő benne lakozzéc az Christus, megvetterött az olyan. Mi pedig Azon az Lelken, az mellyet ő mi nekünc adott ugy mond fent Janos, esmérjuc meg, hogy ő mi bennünc lakozic. Es mit czelekedünc egyebet, hanem hogy az Christus igéretic kétségesse téffünc, hogy ha az ő lelkenélkül akarunc ő fólgaivá lenni, az melly felől ő meghirdettette, hogy azt ki akarja az ő fólgaivá ontani? Sőt mit mivelünc egyebet, hanem hogy az fent Lelket tisztességétül megfosztuc, midön az hitot, melly ő nekic kiváltképpen való czelekedeti, tőle elfakasztuc? Mivelhogy pedig az Istenségnec első gyakorlái; legnyomorultab vakság azért, az Keresztyséket kevelységben vadolnia, hogy őc á fent léleknec jelen voltával menjene diczekedni, az mellynélkül az igaz Keresztység meg nem állhat. De őc az őnnön példajockal megmutattyac és bizonyittyac, melly igazán monda legyen Christus, hogy az ő lelke ez világnal esmeretlen, és hogy egyedul czac azoktol esmertetic meg, az kiknél ő lakozic.

40. Es hogy ne láttassanac czac egy feret tekerős áll likon próbálni az Hiterőségenec megúrását és elrontását, más oldalról is hozzá fognac: tudnillie, ha finte az igazságnac ez jelen való állapattya ferint

itiletet tehetnénc az Istennek kegyelme felől, hogy ugyan még is kétkedésben maradna annak megismerése, hogy ha megmaradharé ember mind végiglen az kegyelemben. Bezzeg kellemés bizodalma maradna az idvőségnek nállunc, hogyha az jó erkölcsöknek megatánzásából azt tartanoc, hogy ez jelen való szempillantásban az Istennek kegyelmében legyünc, és nem tudnóc, hogyha hólnap kegyelemben fogunké lenni. Sockal

Rom. 3. v. 28. külömbet tanit az Apasztal, En bizonyos vagyoc (ugy mond) abban, hogy sem Angyal, sem hatalomság, sem fejedelemség, sem halál, sem élet, sem jelé valóc, sem jó endő dolgoc, nem fakashtatnac minket eladtul az szeretettül, az mellyel minket az Ur Isten az Christusban szeret. Ittegyen faladása főpélkedne egy fakadozott feloldás által, midön azt czevegic, hogy illy bizonyos Hiti az Apasztalnak kiváltképpen való jelenségből vólt: De erőssében megkötözöttne, hogy nem mint elhaladhatnának. Mert azt forgatty az helyen, az Apasztal, minemü javai számazzanac és jóyjenec az hitből közönséggel minden hívőknek, és nem az mit ő egyedül magában külön megtapahtal. Sőt ő maga igyekezie (ugymendnac őc) minket másutt az mi erőtlenségünkkel és álhatatlanságunkal röttenteni, midön mond: Az ki erőssen áll, meglássa az, hogy elne éléséc. Igaz dolog hogy megfenyit, de nem olly röttentéssel, az melly által magunkat elhagynóc, hanem czac az melly által meggranullyuc az ő hatalmas keze alatt

1. Cor. 10. v. 12. mi magunkat megalázni, az mint azt sient Peter megmagyarázza. Annakfelőtte melly képtelen és vishafordult dolog, az Hitne bizonyos vóltat egy szempillantáni időre sabni, az mellynek tulaydonsága az, hogy ez életnek minden hofuságát meghalladgya, és magát az jövendő álhatatlanságra elnyuytfa? Mivelhogy azért az Hivéc ezt az Isten kegyelmének köfönéc és tulaydonitgya, hogy az ő lelke által megvilágositván, az mennyei öröc életet az Hitne általa láthattyac: ez illyen diczekedes azért olly igen távul vagyon az kevélységrül, hogy, ha azt valaki ségyenlené megcsimérni, az által sockal inkább az ő nagy ségyenséges háládatlanságát adnája napfeny eleibe, az Istennek nagy jóvóltat merő gonolságból letapodván és elnyommashtván, hogy nem emberséges alázatolságát bizonyítanája.

41. Minekutánna nyilván megláttzott, hogy az Hitne természetli soha egyebünnet jobban és értelmesben meg nem magyaráztathatic, mint az igéretne állattyából és mivóltából, az mellyen az Hit, ugymint tulaydon ő fundamentomán olly igen erőssen áll, hogy ha hól az igéret elvéretic, az Hitnek is legottan le kellyen rohanni, avagy inkább tellyeséggel el kellyen mulni. Annakokaért innét vóttuc ezt az mi megírásunkat, az melly mindazáltal az Apasztal megnevezésétül, avagy inkább meg-

írása

írásátul, az mellyel az ő tanításában él, semmiben ninczen megkülömbözöttve: midön azt tanitgya, hogy, Az Hit az ollyan dolgoknak valósága, az **Heb. 11. v. 3.** mellyeket reménlünec, és az melly dolgoc nem láttatnac, azoknac bizonyos mutatója. Mert az **HYPOTASIS** igen, az mellyel ő él, mint egy erős fundamentomat ért, az mellyre helyeztetvén az Istenfelő elme erőssen megáll. Mint ha azt mondaná, hogy az Hüt bizonyos és bátorságos megülete és bírása azoknac az jóknac, az mellyec az Istentől minékünec igérettee. Hanem ha valaki ez **Hypostasis** örömesben Hiedelemért vennéje, az mellyennekem nem tertzic illetlennec: noha én az előbbi magyarázatot, az melly sokottab, tartom meg. Visfontag, hogy azt megjelenteneje, hogy illyen jóc, mind az utolsó napig, midön az könyvec felnyitratnac, sockal **Daniel. 7. v. 10.** felségesbec, hogy nem mint az mi érzékenségünkkel megfoghattatnac vagy seminkkel megláttatnatnac, avagy kezeinkkel megtapahtatnatnac: és hogy azonközben mi tölünec külömben nem bíratnatnac, hanem midön magunkat minden mi értelmünkön fellyől emelnőjóc, és az mi semink nec nézését mindeneknél, az mic ez világon vadnac fellyeb boczátanóc, és végre minnen magunkatis fellyül múlnóc: hozzátéfi azért, hogy ez bátorságos megülete, azoknac az jóknac bírása legyen, az mellyec reménségben vadnac, és annakokaért nem láttatnac. Mivelhogy az semmel látás, (az mint **1. Pal. 13.**) nem reménség, és az melly dolgokat látunc, **Rom. 8. v. 24.** azokat nem reménylünec. Midön pedig az hitöt nevezi az ocknac az dolgoknak, megmutatásanac, avagy megbizonyításanac, avagy (az mint **1. A. goston** gyakván forditgya) meggyőzésenec, az mellyec jelen ninczenec; (mert Görögül **Elenchus**) ollyankor finte ugy főöl, mintha azt nevezné az olly dolgoknak az mellyec jelen ninczenec, sem eleibe való jelentésenec; az mellyek nem láttatnac azoknac megláttatásanac, az homalyosnac vilagoságanac, az tavulvalónac, jelen voltanac, és az elröytt dolognac megmutatásanac.

Mert az Istennek titkai, az minemüec azoc, az mellyec az mi idvőségünkre nézne, azoc ő magokban, és az önnön természetekben meg nem láttatnac, hanem mi azokat egyedül czac az ő igéjében láttyuc, Mellyne igaságanac olly bizonyosnac és kétkedéfnékül valónac kelly minálunc lenni, hogy mindent valamit ő főöl, mint egy megczelekedést és bételleyesedést ugy kellyen tartanunc. Ennek pedig az Isten jóvóltanac megizelítésére és megkóstolásanac elfogására, mint emelkedhetic ugy fel az elme, hogy őis visfontag az Istennek szerelmére mindeneftől fogva fel ne getjedne? Mert ez illyen bővséges edeség és gyönyörűség, az mellyet az Isten az őtetfelőknek elröytt és megkésitött, igazán ugy meg nem esmeretetic, hogy egy szermind az sivetis vóltaképpen meg nem inditaná és ne

gyönyörködtené. Az kit pedig egy szer ez megizelités meggyönyörkötött, azt tellyességgel magához ragadja és felvisi. Nem czuda azért hogy ez az indulat, az elfordult, tekergős és álnoc szívbe soha bé nem megyen; az melly által mi finte az mennyekbe viterünc bé, és az Istenec legtitkosabb kinczeihez bé boczáttatú, és az ő országának legfenségesb templomi karjaiban, az mellyeket valamely titátalan szívnecc oda bémenetelivel né illic megmoczkolni és megförtöztetni. Mert hogy a Papistás Scholai tanító az taníttyac, hogy a szeretet előb való a hitnél és a reménségnél, a merő eselyős ködös: mivel hogy egyedül czac az Hit az, a mi az szeretetet elsőben mi bennünc nemzi. Noha jobban tanit f. Bernáld: Az Lelki esmeretnecc bizonsága, (ugymond) az mellyet f. Pál, az hívec diczekedésének nevez, hísem én hogy három dologban állyon: Mert mindeneknecc előtte fűkség hogy hidgyed azt, hogy büneidnecc boczanattyat egyebképpen nem veheted, hanem egyedül czac az Istenec kegyelme által: málofkor, hogy általánfogva semmi jó czelekedeted nem lehet, hanem ha aztis ő adgya tenéked; utolfor, hogy az öröc életet semmi czelekedettel elnem érdemelheted, hogy ha ingyen nem adatic te néked. Es ottan ezt tefi hozzá, hogy ez még nem elég, hanem czac elkezdése legyen az Hitnecc. Meit elhiven azt, hogy az bünök meg nem boczáttathatnac, hanem czac az Istentől, egy szer mind aztis bizonyial kell tartanunc, hogy minékünc megboczáttatrac: söt annyira, hogy az fent Léleknecc bizonsága által is magunkban nyilván elhittü, hogy minékünc az idvőség megkefiterett: Mert mivel hogy az bünöc boczanattyat az Isten ajándékozza, az czelekedetet finte ő ajándékozza, es ísmeg az jutalmatis ajándékozza, nem épithetnecc és ragazkodhatnac amaz fundamentomra. De mi ezeket, és egyéb hasonlókattulaydon helyöken forgattyuc meg: mostan czac azzal légedgyünc meg, hogy tudgyuc és értyünc mi legyen az Hit.

42. Immár azért valaholott ez élő Hit leend, lehetetlen dolog az, hogy az öröc idvőségnecc reménségeis véle egyesülvén ott nem volna, avagy inkább hogy azt magából nem nemzené és ki nem mutatná. Mert ha ez reménség bennünc nincz, akár mi melly helyessen és ékeffen befellyünkis az Hitről, bizonyos az mind azáltal hogy semmi hitünc nincz. Mert hogy ha az Hit, (az mint meghallottuc) az Isten igazságához való bizonyos hiedelem, hogy ő minékünc sem hazudhat, sem meg nem czalhat minket, és erőtelen sem lehet: az kic azért ebben bizonyofoc, azoc egy szer mind nyilvánással reménlic, hogy az Isten megállya az ő fogadásit es ígéreretit betellyesíti, az mellyec az ő hiedelmec serint, nem egyebec, hanem czac igazac lehetnecc. Ugy hogy az Reménség egy summában

ban semmi nem egyéb, hanem azoknac az dolgoknac elvárása, az mellyeket az Hit bizonyial hísen, hogy az Istentől meg legyenec ígerve. Illyenképpen hísi az Hit, hogy az Isten igaz mondó: az Reménség elvárja, hogy az Isten az ő igazságát az idönc alkolmatolsága serint előb nyuytja és kimutassa. Az Hit hísi hogy ő Atyáne minékünc: Az reménség várja, hogy ő magát mi hozzanc Atyának mutassa. Az Hit hísi hogy minékünc az öröc élet magadatott: Az reménség várja, hogy idövel az minékünc megjelenyec. Az hit a fundamentum, az mellyen az reménség áll: az reménség táplállya és elartya az hitöt. Mert az miképpen hogy az Istentül valamit nem várhat, hané czac az, a kic előb hísi az ő ígéreretit: Azonképpen az mi Hitünc erőtleneségnecc, az bekésséggel túró reménséggel és elvárásfal kell tápláltatni és erőfítetni, hogy el ne faradgyon, és tellyességgel le ne rohannyon. Az melly formán fent Pál az mi idvőségünket igazán helyhezeti az Reménségben. Mert midön az reménség vésteghalgatásban az Urat várja, az Hitöt úgy meg fogja és tartya, hogy magát az felöttéb való fietséggel nyakraföre ne eytse. Ugy megerősíti azt, hogy az Isten ígéreretiben ne tántorogjon, avagy azoknac igazságában kezdgyen kételkedni: Enyegeti azt, hogy el ne faradgyon. Kinyuytja azt mind az utolsó rzéliglan, hogy az futásnac közepiben, avagy annak mindgyárt az első kezdetiben el ne foggyon és elenyésséc. Végezetre az ő fűntelea való meguyításával és gyamolításával azt czelekeddi, hogy minduntalan nagyob erőt vegyen, az végiglen való megmaradásra. Es mint legyen az Reménségnecc segedelme felotte socképpen fűkséges az Hitnecc megerősítésére; nyilvánban kijelenic, hogy ha meggondollyuc, melly soc és külömkülobbfele kisérteteckel és háborukkal ostromoltassanac és hanyargattassanac azoc az kic az Istennecc igejét bé vöttéc. Előser az Ur Isten az ő ígéreretinecc hallasztásával gyakorta hofsfab ideig váraokstat bennünket, hogy nem mi kivannóc. Az reménségnecc tifti itten, hogy azt czelekedgye az mit az Proféta paranczól: hogy, Ha kéfendikis az Istennecc ígéreretit, mi azt ugyan mégis elvárjuc.

Néha ő minket nem czac meg hágy faradnunc és erőtelenednünc, hanem nyilván való haragjátis jelenti: Itt annyival fűkségesb, hogy az reménség segítségül jöyjon, hogy mi, az más egy proféta mondása serint, az Urat elvárhasluc, ki az ő finét az Jacob előtt el töytötte. Támadnac czufolókis, mellyec (az mint fent Peter mondgya) azt kérdic: Höl vagy on az ő eljövetelecc ígéreretit? Mert miolta az atyac elalurtanac, mindenec eleitől fogva ugyan azon módon maradnac. Söt finte azont fuvallya és fuvallya mi belénc az minnen testünc és ez világ. Itten az hitnecc, az reménség hofsfutirése által erőssen kell magát gyamolítani, és valóban

Rom. 8. v. 24.

Habac. 2. v. 3.

Esa. 8. v. 17.

2. Pet. 3. v. 4.

kell fogniannac megmondolattyához, hogy az Istennek orfágánac mindöröckön öröcke meg kellyen maradni, hogy ilyenképpen az Hit ezer efs-tendőt, az mellyet ő neki kellene el várni, czac mint egy napnac tartson.

Pfal. 90. v. 4.
2. Pet. 3. v. 8.
1. Pet. 1. v. 5.

43. Ez eggyezésnek és egymáshoz való közöségnek okaért, az irás néha néha elegyeleti az Hitnek és az Reménségnek igejét. Mert midőn s. Peter azt tanította, hogy mi, az Istennek erejéből, Hit által tartatunc meg, mind az idvőségnec megjelentéseig: az hitnek tulaydonította azt, az min-káb alkalmasthatatnejec az reménségre. Mindazáltal ez sinczen oknélkül, mivelhogy imént megmutattuc, hogy az Reménség semmi nem egyéb, hanem az Hitnek táplálása és erősítése. Neha mindkettő egymás mellé tetic, az mint finte azon levélben; hogy hitöttec és reménségtec lenne az Istenben. Szent Pál pedig az Philippibéliekhöz irtleveében, az Reménségre vonsa az elvárást, mert az békével fenvedő reménség által, tartoztattyuc meg az mi kívánságinkat, miglen az Istennek alkotatos idejeel-jövend.

1. Pet. 1. v. 21.

Phil. 1. v. 20.

Mind az mellyet még ennékis jobban megérthetunc az Sidókhoz írott Levélnec tizedic részéből, az mellyet immár az előtts béhoztam. Más egy helyen s. Pál, noha nem tulaydonságképpen szól, mindazáltal finte ezent érti, imez igeckel: Mi az igazságnac reménségét Lélekben hit által várjuc: tudniillie, mivelhogy mi az Evangeliumnac bizonságát az Istennek ferelme felől, az melly minékünc kegyelemből nyuytarott, bévöttuc, elvárjuc aztis, miglen az Isten azt nyilván megmutassa, az mi mostan az reménség alatt vagy on elróytetve. Innet immár nem homályosan láttzic, melly igen bolondul veti Lombárd Peter a Hitnek két féle fundamentomát: Az Istennek kegyelmét, és az Czelekedeteknek érdemét. Bizonyára nem lehet az Reménségnek más czélya hogy nem az Hitnek. Immár pedig világosan megmagyaráztuc és megbizonyítottuc, hogy az Hitnek eggyetlen egy tzillya legyen az Istennek irgalmassága, a mellyre az Hitnek igyencszen kellyen néznie.

Gal. 5. v. 1.

De munkára méltó ezis, hogy meghalgassuc, melly igen eleven okát hozza annac Lombárd az vásárra: Hogy ha te (ugymond) az te érdemednélkül merfi valamit reménleni, tehát nem reménség az, hanem vakmerő-kevélységnek kell nevezni. Kinem átkozná, Keirefnyen olvaso, ez ilyen fene vadakat, az kic vakmerőségnec és kevelségnek meric mondani, hogyha valaki elhisi, hogy az Isten igaz mondó legyen? Mert holott az Isten azt akarja, hogy mi az ő jóvókátul várjunc mindeneket, ok azt mondgyac, hogy vakmerőség vólna arra támaszkodni, és abban megnyugodni. De ilyen mester méltó azokhoz az tanítványokhoz, az minemüket ő az nyelv-
velczép-

czéplők kapálónac Papistas Iskálában talált. Mi pedig ezellenben, mivelhogy lattyc, hogy az Isten nyilván és egyáltallyaban paranczolja a fe-gény bünsöknek, hogy bizonyos reménségtec legyen az ő idvőséget fe-lől. örömet és bizvást kevelkedhetunc az Isten igazságával annyiban, hogy midőn egyedül czac az ő irgalmasságába bizunk minden mi czelekedetünkhez való bizodalmat elvetven, kételkedésnélkül merjuc reménleni mindazokat, az mellyeket ő minékünc ígér. Nem czal ő minket meg, az ki azt mondotta: Legyen tinéktec az ti Hitöttec ferint.

HARMADIC RESZ.

Hogy az Hit által születetunc uyjonan: Holott az Penitenciáról vagy on tanítás.

NOha immár valami részént törtunc tanítástarról, miképpen birja Christust az Hit, és mint vehetsuc Hit által hasznát az ő javainac: De ez még homályos lenne, hogy ha az gyümölcszeinec megmagyarázttya melléje nem járulna. Nem oknélkül foglaltatic az Evangeliumnac egész summája, a penitentia tartásba, és az bünsöknek megboczanattyába. Annakokaért, ha ez két fő tzikely kihagyatic, mind az egész disputálás az Hitről, fogyatkozasos, félféleg és tellyeségtelen: sőt mayd tellyeséggel hasfontalan. Mivelhogy azért az Christus mind kettőt megadgya minékünc, és miis mindkettőt Hit által vehetsuc, tudniillie, az életnek meguyítását, és az Kegyelemből való megengesztetést, az tanításnac rendi és módgya kívánnya, hogy itt mind ez két Agazatról kezdgyec szóllani: Ez pedig közelb utunc, hogy az Hitről az Penitenciára mennyjunc. Mert ha mi ez fő tzikelyeket jól megértyuc, annyival nyilvánóságosb leszen, hogy az ember egyedül az Hit által, és tistán czac az bünsöknek megboczanattya által igazullyon meg, és hogy mindazáltal az életnek valóságos fentsége (hogy így szólljac) az igazságnac Kegyelemből való tulaydonításatul ugyan ne valasztáséc el.

Hogy pedig az penitentia az Hitnek nem czac mindgyarást nyomá-ba következzéc, hanem hogy abbólis fármazzéc, minden villongás kívül kelly lenni. Mert mivelhogy az bünsöknek boczanattya, az Evangeliumnac praedikátatása által azért ajánlattatic, hogy az büns az Satannac kegyetlen birodalmából, a bünsöknek terhétül, és az ön vétkecs völtánac nyavalyáságos foglaltatattul megfabadulván, az Istennek orfágába bemennyen: bizonyára az Evangeliumnac kegyelmét fenki el nem veheti, hogy ha magát az ő előbbeni életének tévelgéseiből, ismét az igaz útra nem adgya,